

Åland

Folkhälsorapport

2019

Sammanfattning

Den här folkhälsorapporten har på uppdrag av Landskapsregeringen sammanställts vid hälso- och sjukvårdsbyrån. Landskapslagen om hälso- och sjukvård förpliktar till att följa ålänningarnas hälsa och välfärd samt redovisa de åtgärder som vidtagits (25 §. LL 2011:114). Rapporten är sammanställd i samarbete med Ålands statistik- och undersökningsbyrå (ÅSUB). Den föregående folkhälsorapporten publicerades 2015 i bokform men årets folkhälsorapport finns enbart i elektronisk form. I slutet av rapporten presenteras åtgärder som vidtagits.

Åland har i nordisk jämförelse bra folkhälsa och ålänningarna är de friskaste människorna i Finland enligt Institutet för hälsa- och välfärds (THL:s) jämförelse. Medellivslängden är stigande och för tillfället är den förväntad medellivslängd på Åland högst i Norden när det gäller kvinnor (84,8). Förekomsten av folksjukdomar minskar medan upptäckten av nya cancerfall är ökande. Däremot har cancervården utvecklats och dödsfall orsakat av cancer är sjunkande, speciellt hos kvinnorna. Sjukdomar i cirkulationsorganen är fortfarande den största dödsorsaken.

När man tittar på ålänningarnas levnadsvanor ser man en positiv trend när det gäller rökning. Landskapsregeringen har gjort flera satsningar tillsammans med ÅHS för att stöda rökare att bli tobaksfria. Tobaksfri Duo i skolorna har fått ett positiv mottagande och allt flera ungdomar är rökfria.

Antalet nya patienter som beviljats läkemedelsättning för kronisk hypertoni (högt blodtryck) och högt kolesterol är sjunkande. Försäljning av antidepressiva mediciner har stigit sedan 2008 men då behöver man hålla i minnet att denna medicingrupp används även för olika andra symptom och inte enbart för depressionssjukdomar.

När man jämför människor med olika social bakgrund är skillnaderna i hälsa stor. Även bland ungdomarna kan familjesituation, familjens sociala status och ekonomiska situation vara orsaker till varför allt flera ungdomar mår dåligt och trenden är samma i hela Norden. Enkäten "Hälsa i skolan" är en landsomfattande undersökning där man kan följa hur hälsotillståndet i olika åldersgrupper ändras hos befolkningen. Undersökningen genomförs vart annat år och genom den följer landskapsregeringen utvecklingen för skolungdomars hälsa.

Det finns några mycket negativa trender som alarmerande. Dessa är ökande narkotikabrottslighet som kommit till polisens kännedom samt dödsfall i trafiken. Trafikolyckor som leder till döden är högst på Åland i jämförelse med övriga Norden. En osäkerhetsfaktor i statistiken är dock den årliga variationen som utslagen på en liten befolkning ger tvära kast.

Denna folkhälsorapport baserar sig på data delvis fram till 2018. I rapporten finns jämförelser med andra nordiska länder och dessa jämförelser med andra nordiska länder baserar sig oftast på rapporter som utarbetats inom ramen för nordiska ministerrådets samarbetskommitté för statistik inom social- och hälsovården, NOMESCO. I rapporten har även använts olika databaser från t.ex. Folkpensionsanstalten (FPA), Statistikcentralen, Ålands hälso- och sjukvård, Cancerregistret, ÅSUB mm. De diagram som saknar jämförelse visar endast åländska siffror. Förekomsten av sjukdomar eller händelser ges ofta i relationstal som % eller antal per 1 000 eller 100 000 invånare. Siffrorna har oftast getts som medeltal av 5 år. All information som finns i numerisk form eller procentuella andelar i databaser och register måste för Ålands del tolkas med varsamhet eftersom den åländska befolkningen är statistiskt set liten.

Trots ålänningarnas höga medellivslängd och förhållandevis goda hälsotillstånd finns det skäl att kontinuerligt följa upp förändringar i hälsotillståndet. Det är viktigt att följa med utvecklingen av livsstil och attityder som har eller kan ha betydelse för hälsan och uppkomsten av sjukdomar. Grunden för sjukdomar läggs redan under barndomen i familjen, dagvården och i skolan. Därför har

samhället en viktig men svår uppgift att fördela resurserna mellan förebyggande åtgärder på ett brett samhälleligt plan, mellan den befolkningsnära primärvården och specialsjukvården.

Det är landskapsregeringens förhoppning att folkhälsorapport 2019 skall kunna ge ökad kunskap om ålänningars hälsa och fungera som underlag för beslut som främjar människors möjligheter att bibehålla och förbättra sin hälsa.

Ulla-Liisa Latvala
Specialsakkunnig
Hälso- och sjukvårdsbyrå

Innehåll

Sammanfattning

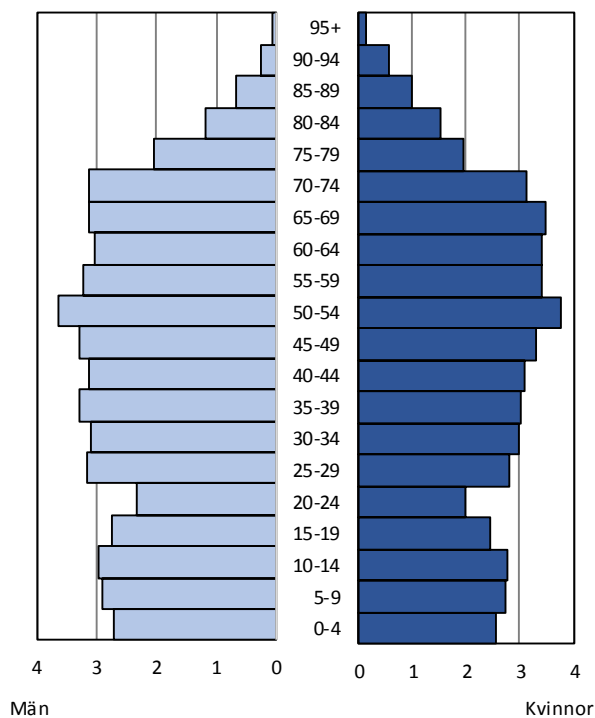
1.	Befolkningens hälsa.....	1
1.1	Demografiska faktorer.....	1
1.2	Sjuklighet, riskfaktorer, dödsorsaker.....	4
2	Sjukdomar.....	6
3	Reproduktiv hälsa.....	15
4	Funktionsnedsättning.....	18
5	Barn och ungas hälsa.....	19
6	Befolkningens levnadsvanor.....	20
7	Olycksfall och arbetsskador.....	24
8	Tandvård.....	25
9	Vårdstatistik och ersättningar.....	26
10	Hälsöfrämjande åtgärder inom Landskapet Åland.....	32

Folkhälsorapport 2019

1. Befolkningens hälsa

1.1 Demografiska faktorer

Befolkning efter kön och ålder 2018, procent

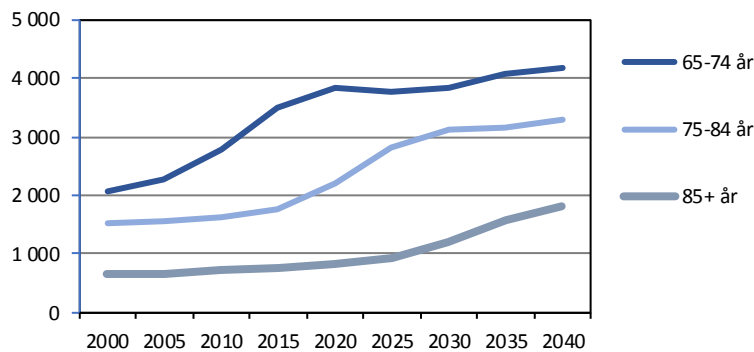

Källa: ÅSUB Befolkning

Antalet invånare på Åland var 29 789 den 31 december 2018. Det finns i stort sett lika många kvinnor som män i befolkningen, kvinnorna är bara ett femtiotal flera. Bland invånarna under 50 år finns dock en manlig majoritet på nästan 600 personer, medan kvinnorna är över 600 flera från 50 år och uppåt. Av dem som har fyllt 90 år över två tredjedelar kvinnor.

Befolkning 65 år och äldre efter åldersgrupp 2000–2040

Antal personer

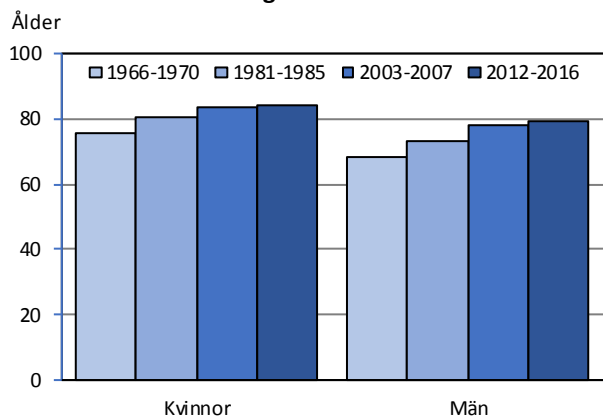

Not: Prognos från 2020.

Källa: ÅSUB Befolkning

Det är de yngre pensionärerna som har ökat mest hittills under 2000-talet. Under 2020-talet kan vi vänta oss att den största ökningen sker i åldrarna 75 år och uppåt.

Förväntad medellivslängd efter kön 1966–2016

Källa: Statistikcentralen, Befolkning

Den förväntade livslängden beräknas efter hur länge de nyfödda i genomsnitt skulle leva om dödligheten i olika åldersgrupper skulle vara densamma som under den aktuella perioden. För Åland redovisas siffrorna vanligen för femårsgrupper för att minska de årliga variationerna som kan bli stora i en liten befolkning. Medellivslängden har ökat betydligt sedan 1960-talet.

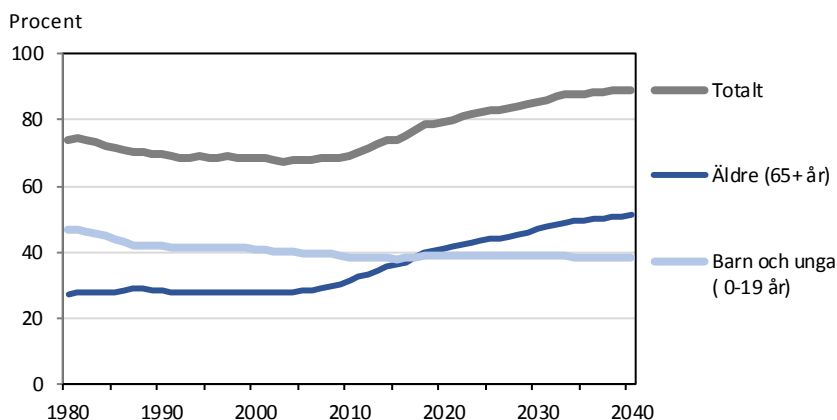
Förväntad medellivslängd i Norden efter kön och land 2017

	Danmark	Färöarna	Grönland	Finland	Åland	Island	Norge	Sverige
Kvinnor	82,9	83,8	74,1	84,2	84,8	83,9	84,3	84,1
Män	79,0	78,8	69,7	78,7	80,2	80,6	80,9	80,7

Not: Uppgifterna för Färöarna och Grönland gäller 2015. Uppgifterna för Åland gäller 2013–2017

Källa: Nomesko

Försörjningskvot 1980–2040

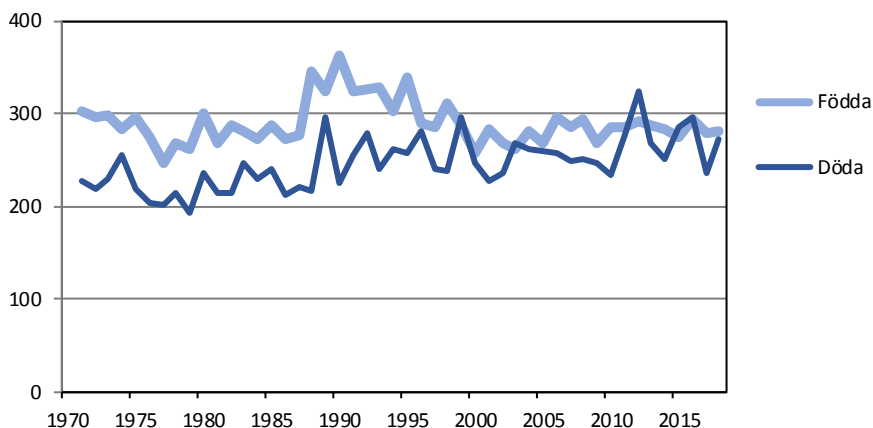

Källa: ÅSUB Befolkning

Den demografiska försörjningskvoten visar hur många personer under 20 år samt 65 år och äldre det finns i förhållande till antalet invånare mellan 20 och 64 år. Den totala försörjningskvoten är nu knappt 80 och beräknas stiga till närmare 90 till år 2040 på grund av ett växande antal äldre.

Födda och avlidna 1971–2018

Antal personer

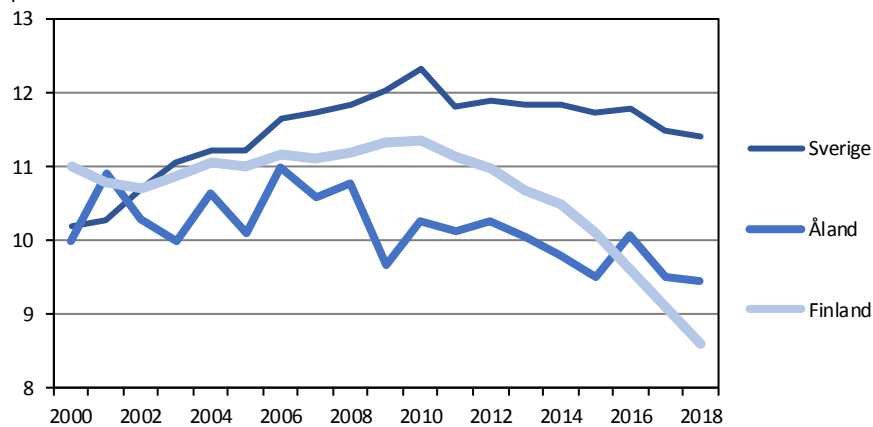

Källa: ÅSUB Befolkning

Skillnaderna mellan antal födda och antal döda har minskat de senaste decennierna. Födelsenettet har därmed blivit mindre och har vissa år t.o.m. varit negativt, d.v.s. det har avlidit flera än vad som fötts.

Allmänt födelsetal för Åland, Finland och Sverige 2000–2018

Födda per 1 000 personer

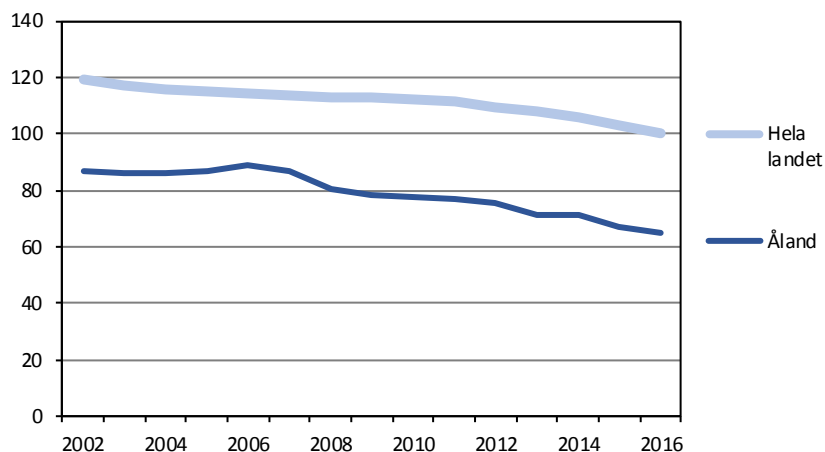
Not: y-axeln börjar inte vid 0

Källa: ÅSUB Befolkning, Statistikcentralen, Statistiska centralbyrån

Födelseantalet visar antalet födda i förhållande till folkmängden.

1.2 Sjuklighet, riskfaktorer, dödsorsaker

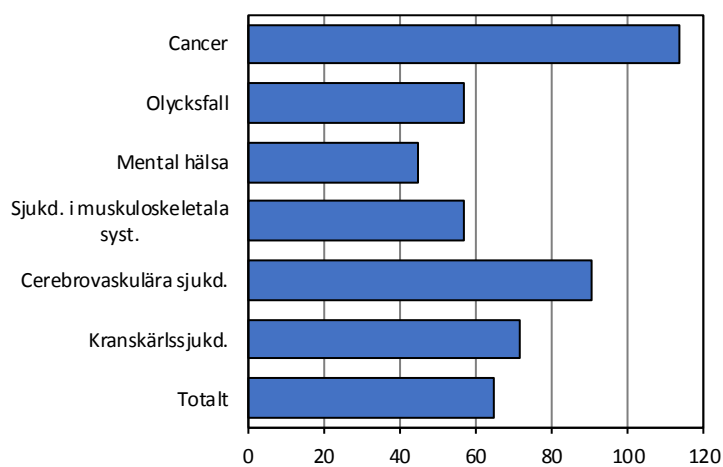
THLs sjuklighetsindex 2008–2016, åldersstandardiserat

Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL)

Sjuklighetsindex från Institutet för hälsa och välfärd (THL) innehåller uppgifter om sju allvarliga sjukdomsgrupper. Index för hela landet år 2015 är satt till 100. Ju lägre indexet är, desto friskare är befolkningen. Jämförelsetalen är åldersstandardiserade, vilket innebär att olika åldersstrukturer inte påverkar resultatet.

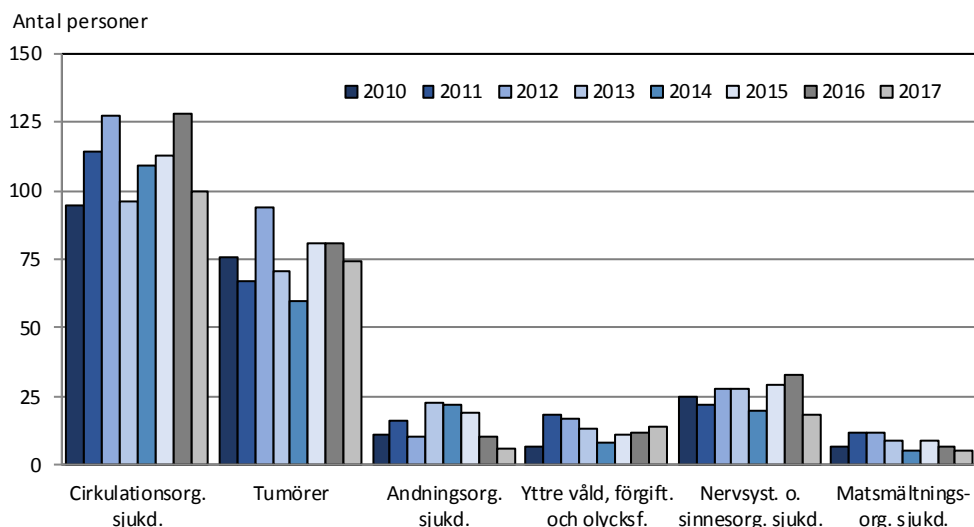
Sjuklighetsindex efter sjukdomsgrupper 2016, åldersstandardiserat

Not: Hela landet = 100

Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL)

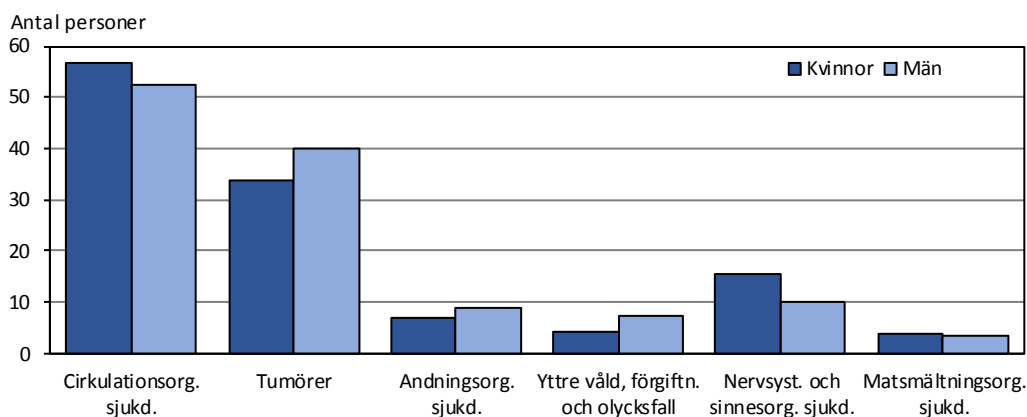
Antal avlidna efter dödsorsak eller sjukdomsgrupp 2010–2017

Källa: Statistikcentralen, ÅSUB

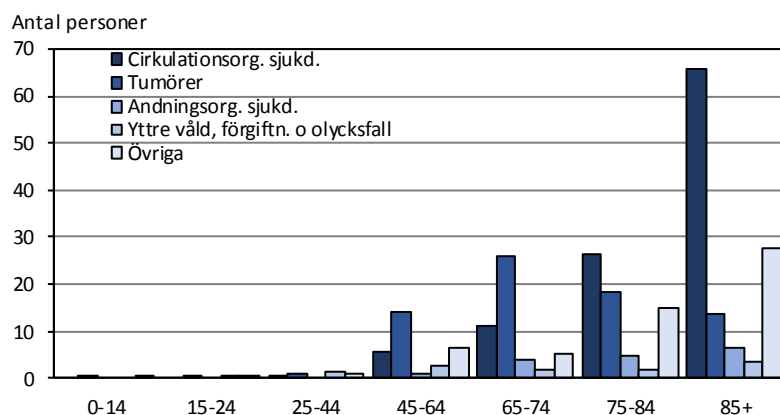
Sjukdomar i cirkulationsorganen är en vanligare dödsorsak för kvinnor än för män, medan flera män dör av tumörer samt olyckor och våld. Skillnaderna kan kopplas till att kvinnor i genomsnitt lever längre än män. Sjukdomar i cirkulationsorganen är den vanligaste dödsorsaken bland de äldsta, medan tumörer är vanligare bland dem som avlider före 75 års ålder.

Antal avlidna efter kön, dödsorsak eller sjukdomsgrupp 2013–2017

Källa: Statistikcentralen, ÅSUB

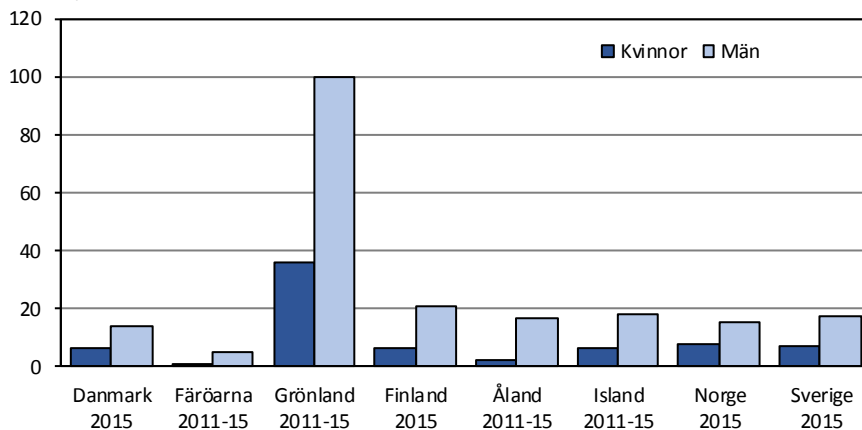
Dödsorsak efter åldersgrupp 2013–2017 (medeltal för femårsperioden)

Källa: Statistikcentralen, ÅSUB

Själv mord i Norden efter kön och land 2015 per 100 000 personer

Antal fall per
100 000 personer

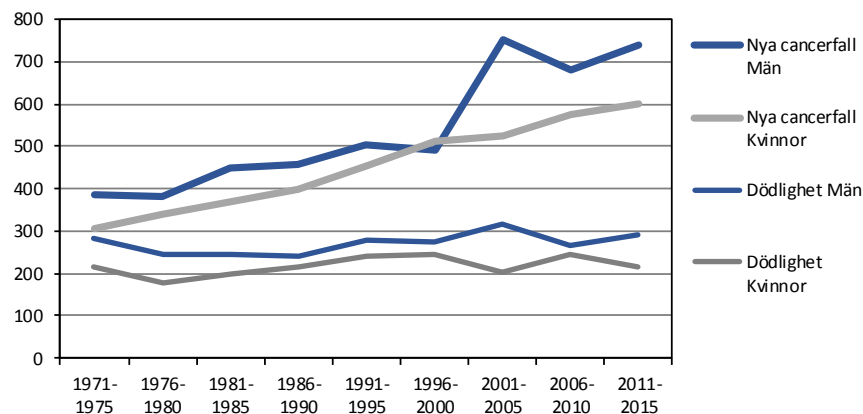

Källa: Nomesko

2 Sjukdomar

Nya cancerfall och dödlighet i cancer efter kön och femårsperioder 1971–2015, antal fall per 100 000 invånare

Antal fall per
100 000 invånare

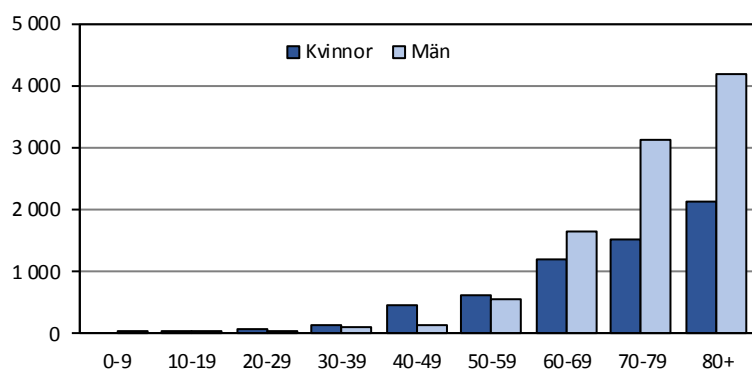

Källa: Cancerregistret, ÅSUB

Uppgifterna om cancer kommer från Finlands Cancerregister. Antalet cancerdödsfall i relation till antalet invånare har inte alls ökat i samma takt som cancerdiagnoserna. Både cancerdiagnoser och dödsfall i cancer är något vanligare bland män än kvinnor. När man ser på utvecklingen över tid, behöver man beakta att andelen äldre i befolkningen har ökat.

Nya fall av cancer efter ålder och kön 2011–2015 per 100 000 invånare

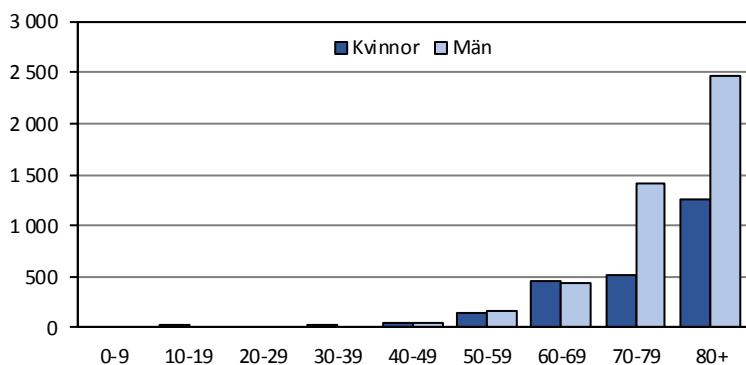
Antal fall per
100 000
invånare

Källa: Cancerregistret, ÅSUB

Dödsfall i cancer efter ålder och kön 2011–2015 per 100 000 invånare

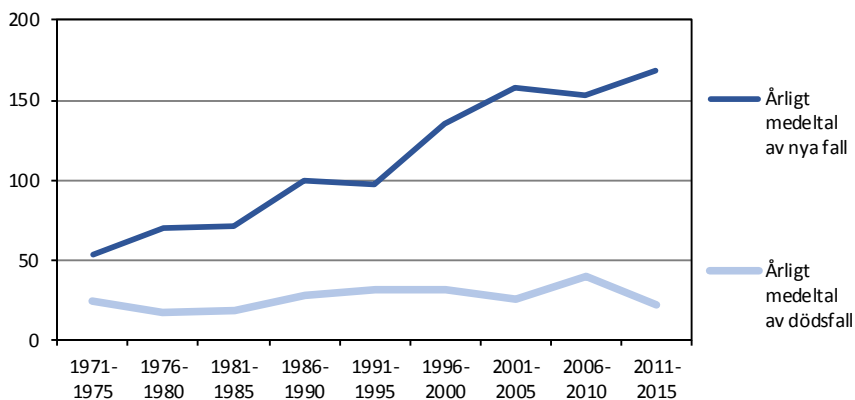
Antal fall per
100 000
invånare

Källa: Cancerregistret, ÅSUB

Nya fall och dödsfall (kvinnor) av bröstcancer 1971–2015, antal fall per 100 000 invånare

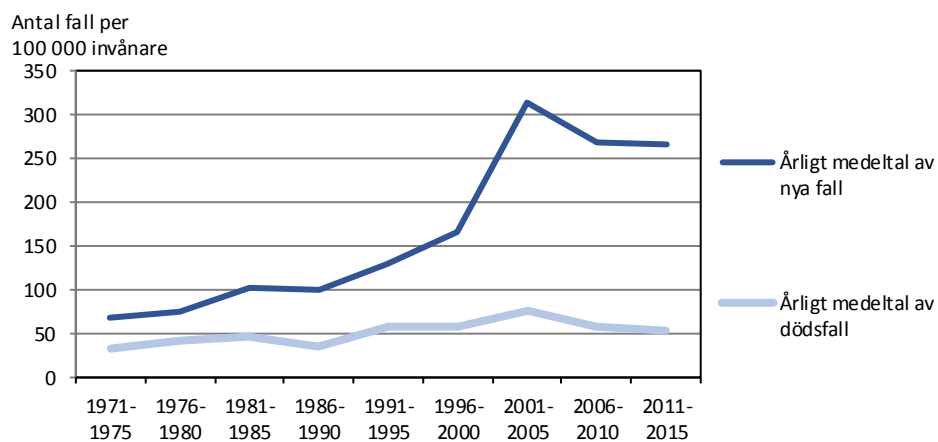
Antal fall per
100 000 invånare

Källa: Cancerregistret, ÅSUB

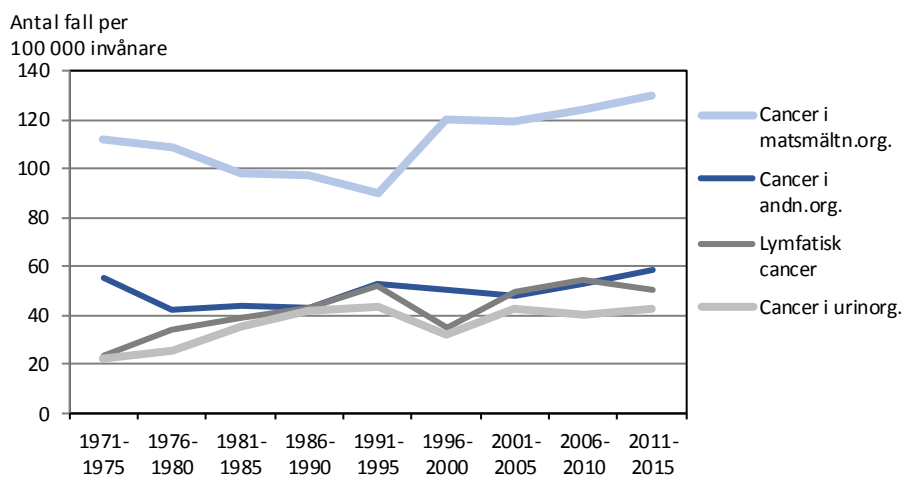
Antalet nya fall av bröstcancer har ökat, men tack vare bättre diagnostik och behandlingar har dödsfallen inte blivit flera utan tvärtom minskat de senaste åren. Liknande tendenser märks för andra typer av cancer.

Nya fall och dödsfall (män) av prostatacancer 1971–2015, antal fall per 100 000 invånare

Källa: Cancerregistret, ÅSUB

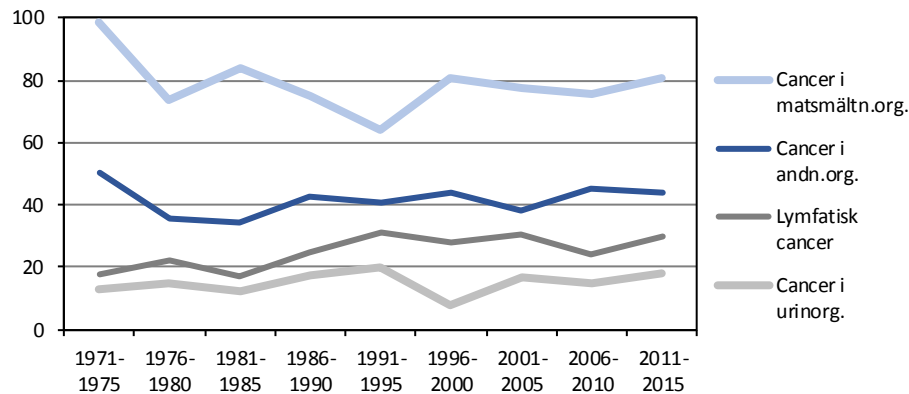
Nya cancerfall efter typ av cancer 1971–2015, antal fall per 100 000 invånare

Källa: Cancerregistret, ÅSUB

Dödlighet i cancer efter typ 1971–2015

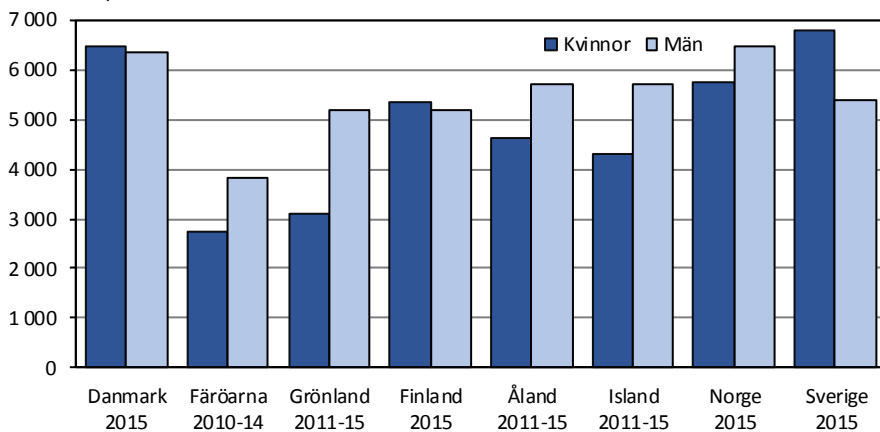
Antal fall per
100 000 invånare

Källa: Cancerregistret, ÅSUB

Nya fall av cancer i Norden efter kön och land, åldersstandardiserade uppgifter, per 1 000 000 personer (Nordens befolkning 2000)

Antal fall per
1 000 000 personer

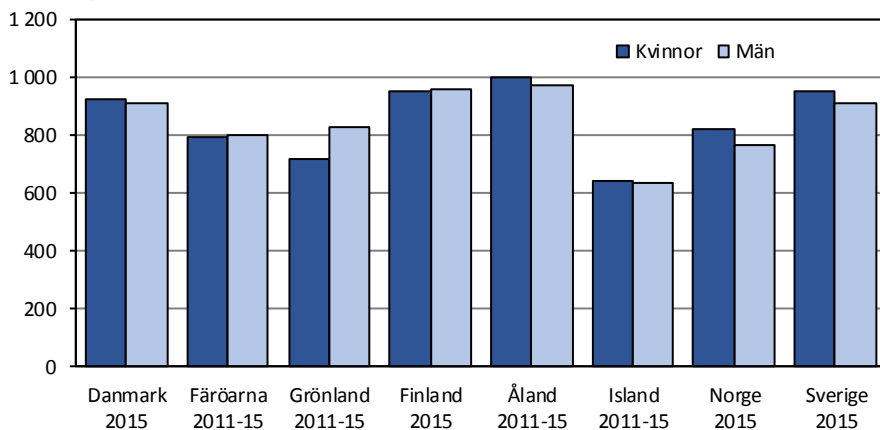

Not: Färöarnas uppgifter för män gäller 2011–2015.

Källa: Nomesko 2017

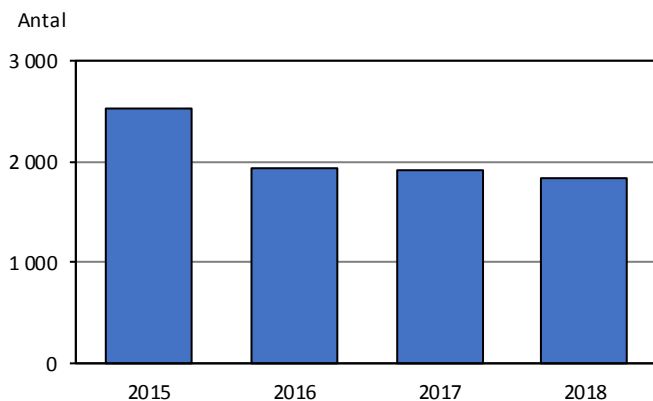
Dödsfall orsakade av cancer i Norden efter kön och land 2015, per 100 000 personer

Antal dödsfall per
100 000 personer

Källa: Nomesko 2017

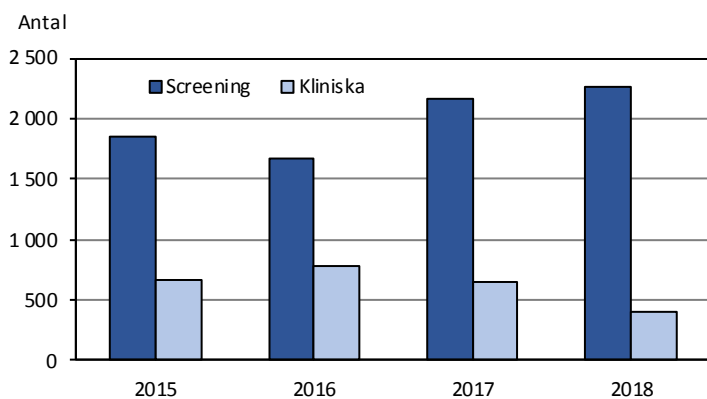
PSA-prov analyserade av ÅHS 2015–2018

Källa: Ålands hälso- och sjukvård

PSA-prov är ett sätt att undersöka möjlig förekomst av prostatacancer. Antalet test som utförs på Åland är större än vad diagrammet visar, eftersom vissa privata vårdproducenter analyserar sina prover på annat håll.

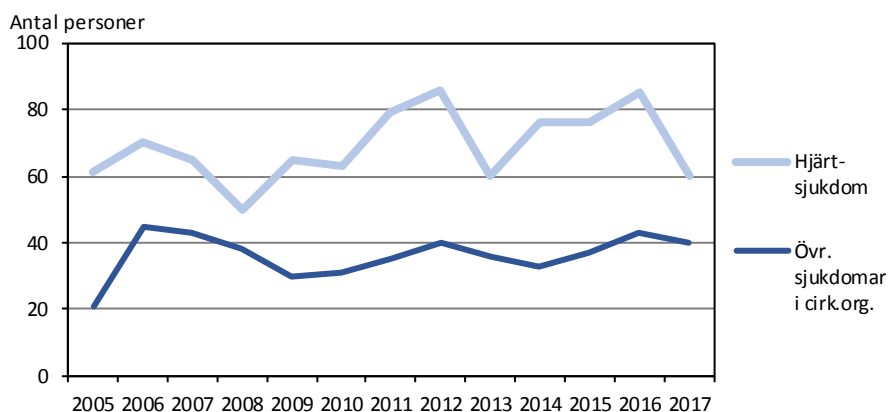
Mammografiundersökningar utförda vid ÅHS 2015–2018

Källa: Ålands hälso- och sjukvård

Tack vare mammografiundersökningar kan bröstcancer upptäckas.

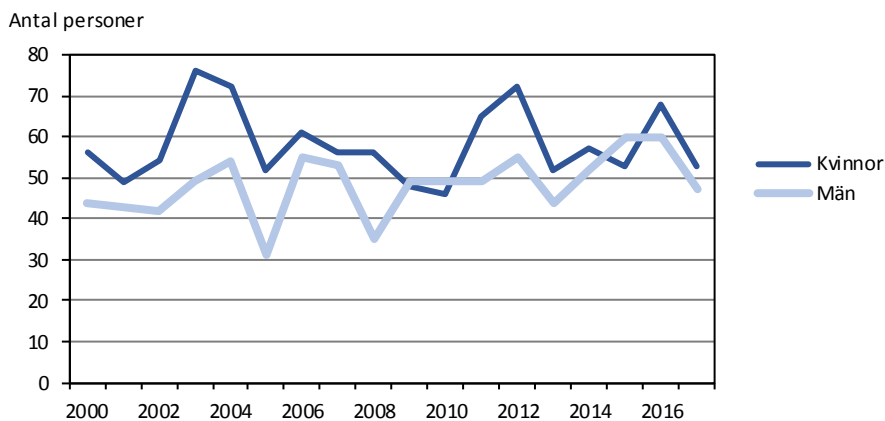
Avlidna i hjärtsjukdomar och övriga sjukdomar i cirkulationsorganen 2008–2017

Källa: Statistikcentralen

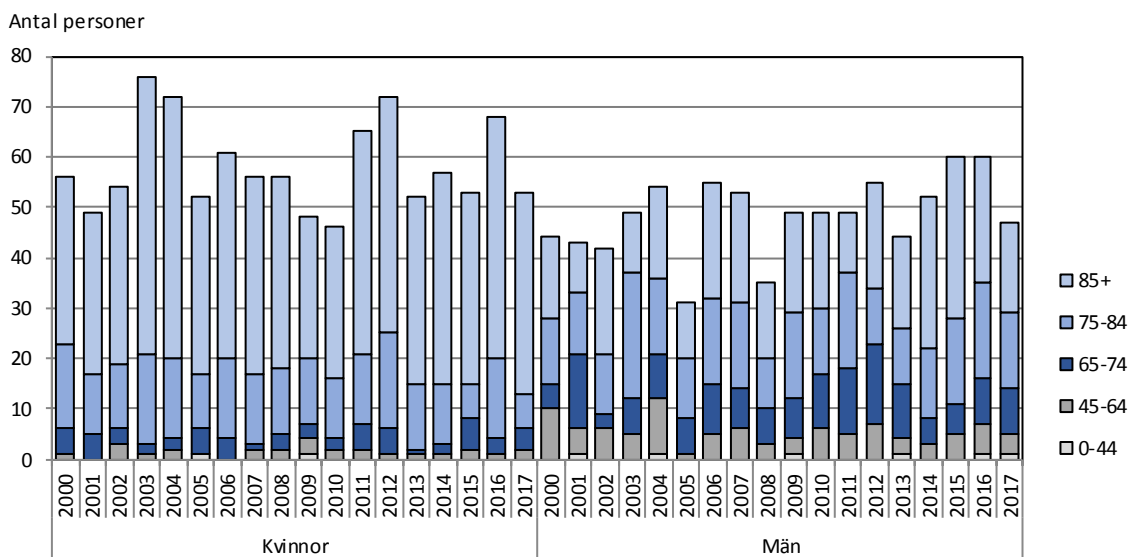
Till övriga sjukdomar i cirkulationsorganen hör bland annat hjärnblödning och hjärninfarkt.

Avlidna i cirkulationsorganens sjukdomar efter kön 2000–2017

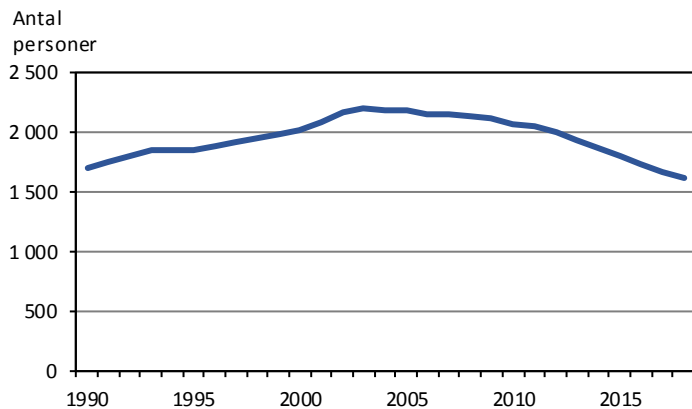
Källa: Statistikcentralen

Avlidna i cirkulationsorganens sjukdomar efter kön och ålder 2000–2017

Källa: Statistikcentralen

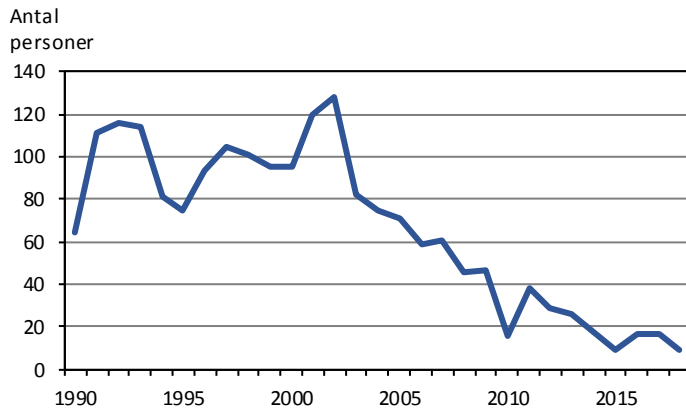
Personer som beviljats läkemedelsersättning för kronisk hypertoni 1990–2018

Källa: FPA

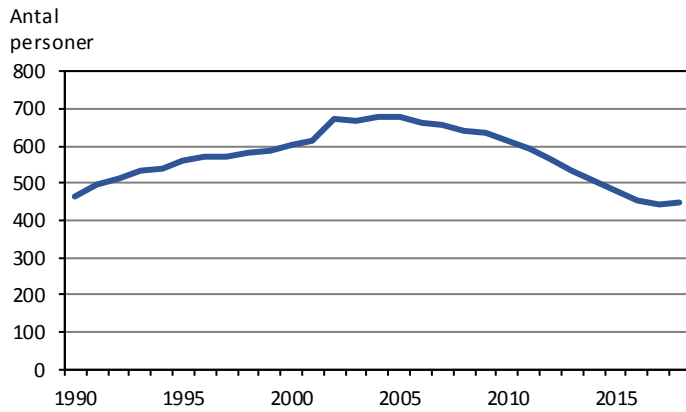
Hypertoni är högt blodtryck.

Antal nya patienter som beviljats läkemedelsersättning för kronisk hypertoni 1990–2018

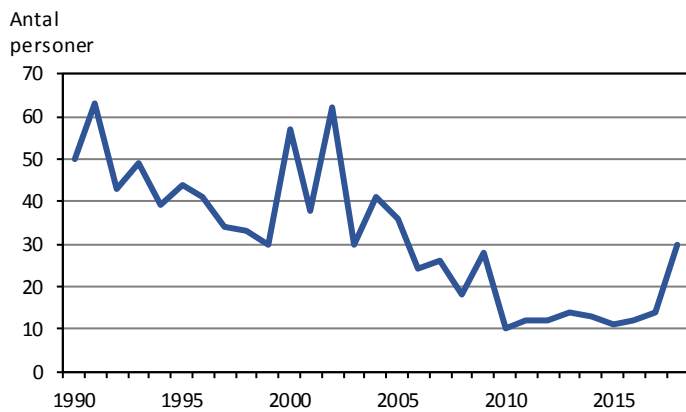
Källa: FPA

Personer som beviljats läkemedelsersättning för högt kolesterol 1990–2018

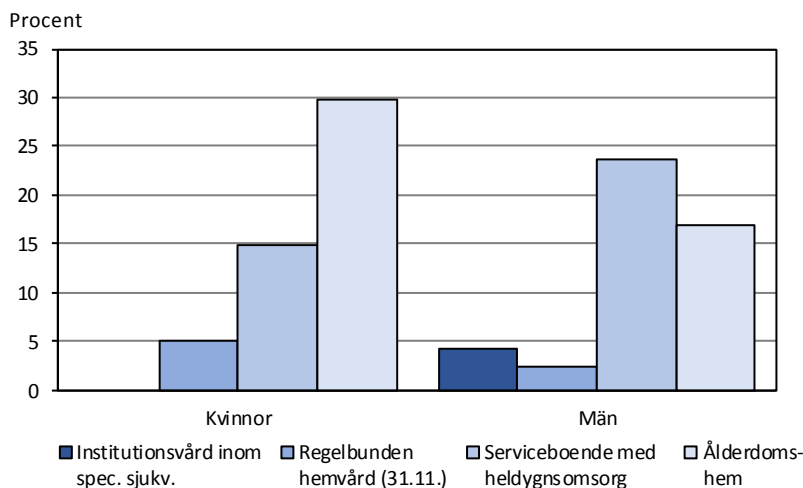
Källa: FPA

Antal nya patienter som beviljats läkemedelsersättning för högt kolesterol 1990–2018

Källa: FPA

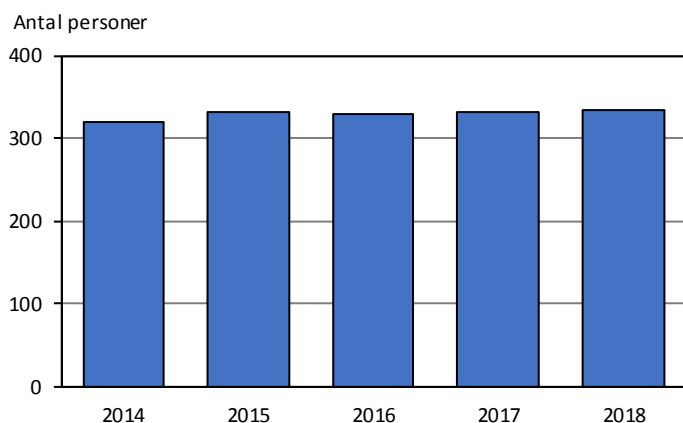
Klienter med minnessjukdomar efter omsorgstyp 31.12.2015, % av klienterna

Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL)

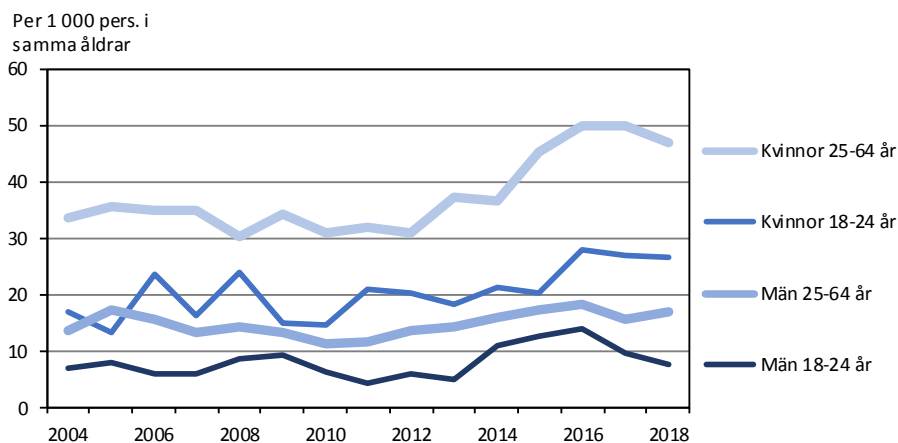
De flesta som är diagnostiserade för en minnessjukdom bor på serviceboende eller ålderdomshem. Drygt 330 personer lever med diagnostiserad demenssjukdom.

Personer med diagnos på demenssjukdom 2014–2018

Källa: Ålands hälso- och sjukvård

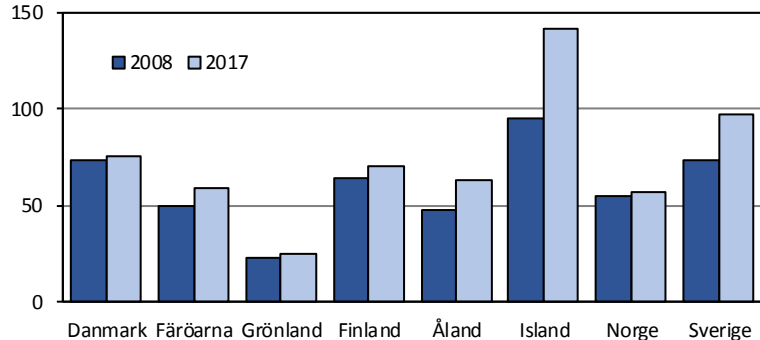
Personer som fått sjukdagpenning på grund av psykisk ohälsa 2004–2018 per 1 000 personer i samma åldrar

Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL)

Försäljning av antidepressiva mediciner i Norden efter land 2008 och 2017, DDD per 1 000 invånare per dag

DDD per 1 000
invånare per
dag

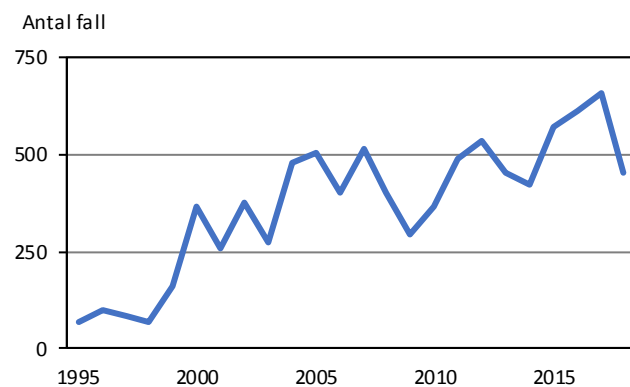

Not: DDD för ett läkemedel anger den förmodade dagliga medeldosen till vuxna vid underhållsbehandling enligt läkemedlets huvudindikation.

Grönlands siffra för 2017 gäller 2016.

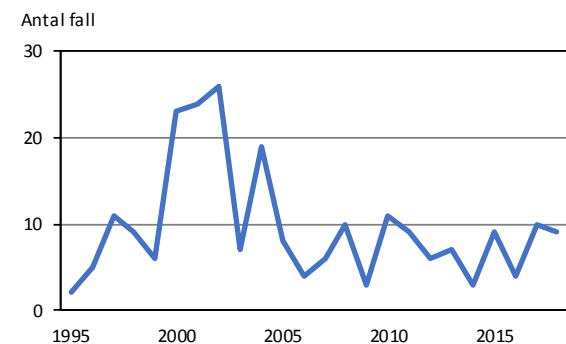
Källa: Nomesco

Antal nya fall av borreliainfektion 1995–2018

Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL)

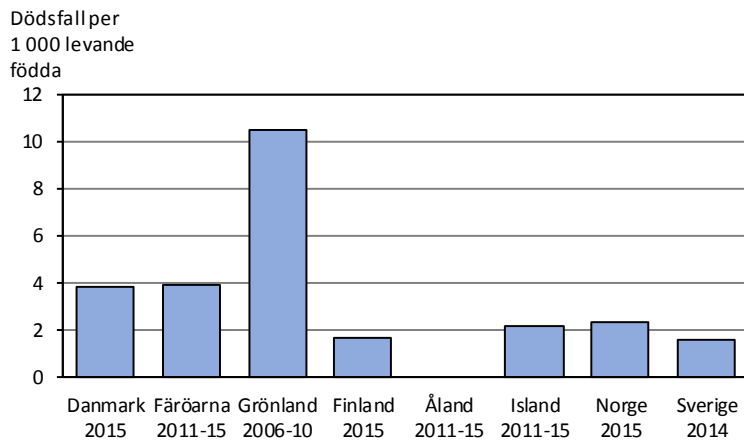
Antal nya fall av TBE 1995–2018

Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL)

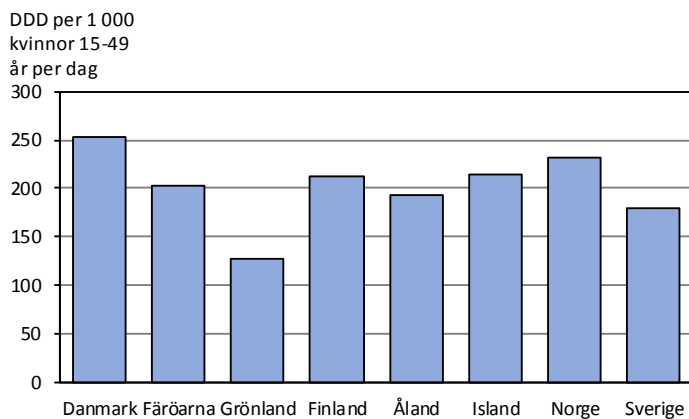
3 Reproduktiv hälsa

Spädbarnsdödlighet i Norden efter land 2015, per 1 000 levande födda

Källa: Nomesko

Försäljning av hormonella preventivmedel i Norden efter land 2017. DDD per 1 000 kvinnor i åldern 15–49 år per dag

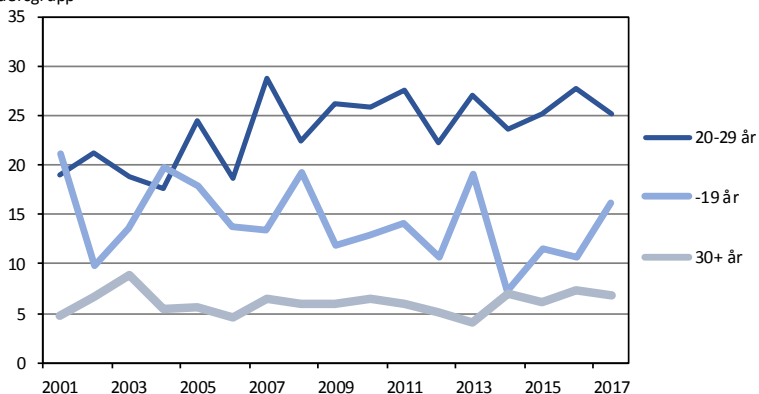
Not: DDD för ett läkemedel anger den förmodade dagliga medeldosen till vuxna vid underhållsbehandling enligt läkemedlets huvudindikation.

Grönlands siffror gäller 2016

Källa: Nomesco

Aborter efter kvinnans ålder 2001–20

Antal per 1 000 kvinnor i resp. åldersgrupp

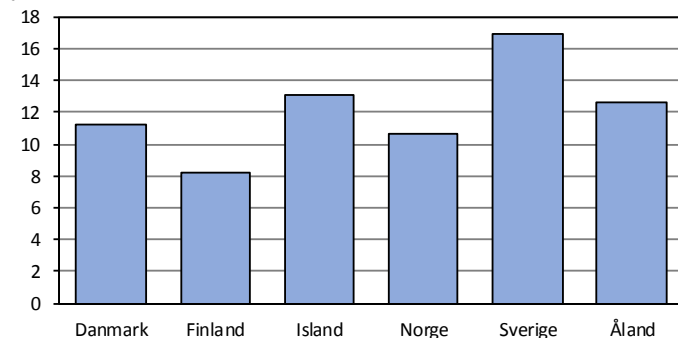

Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL)

Antalet aborter har varit i genomsnitt 70 per år på 2010-talet, något högre än under 2000-talet första decennium då siffran var 64. Antalet aborter motsvarar ungefär en fjärdedel av antalet födda barn per år.

Aborter i Norden efter land 2017 per 1 000 kvinnor i åldern 15–49 år

Antal per 1 000 kvinnor 15-49 år

Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL)

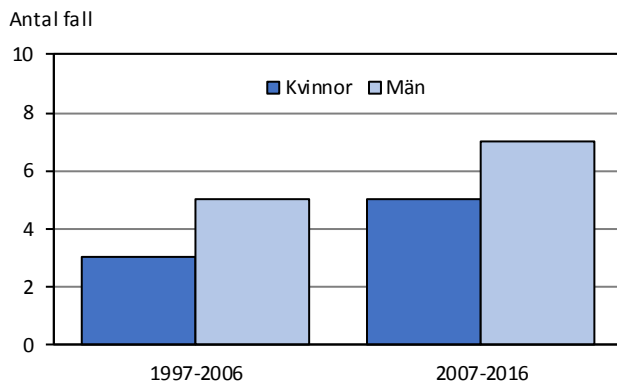
Antal fall av könssjukdomar efter kön 1996–2016

År	Totalt	Kvinnor	Män
1995	9	1	8
1996	23	14	9
1997	31	23	8
1998	44	23	21
1999	51	33	18
2000	39	27	12
2001	49	32	17
2002	58	33	25
2003	54	37	17
2004	106	67	39
2005	105	67	38
2006	102	56	46
2007	80	37	43
2008	61	30	31
2009	69	36	33
2010	63	35	28
2011	116	58	58
2012	125	67	58
2013	84	42	42
2014	36	19	17
2015	89	54	35
2016	45	24	21

Not: Tabellen omfattar uppgifter om gonorré, HIV, klamydia och syfilis.

Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL)

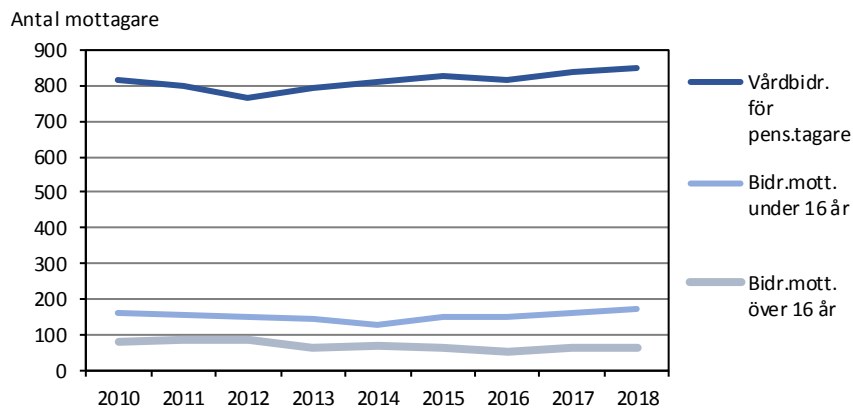
Antal fall av hiv-infektioner efter kön under tioårsperioderna 1997–2006 och 2007–2016

Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL)

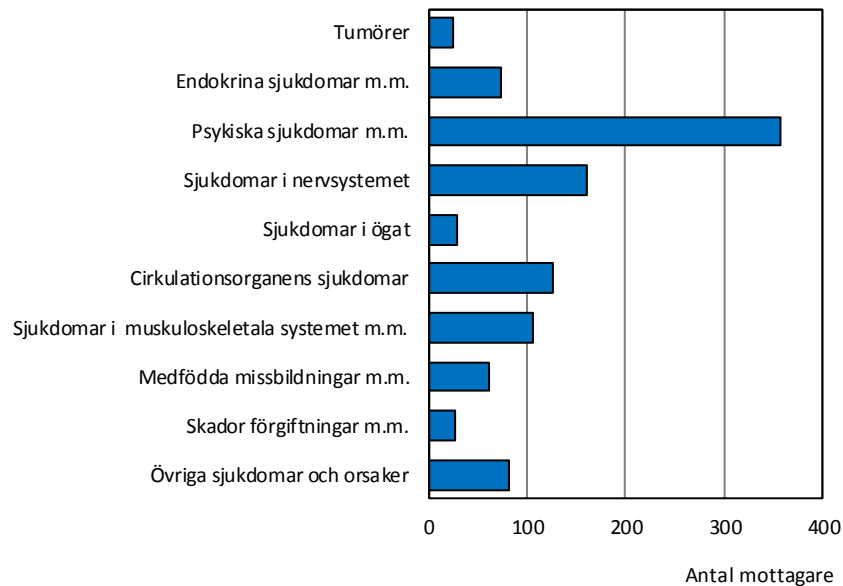
4 Funktionsnedsättning

Mottagare av handikappförmåner efter mottagarens ålder 2010–2018

Källa: FPA

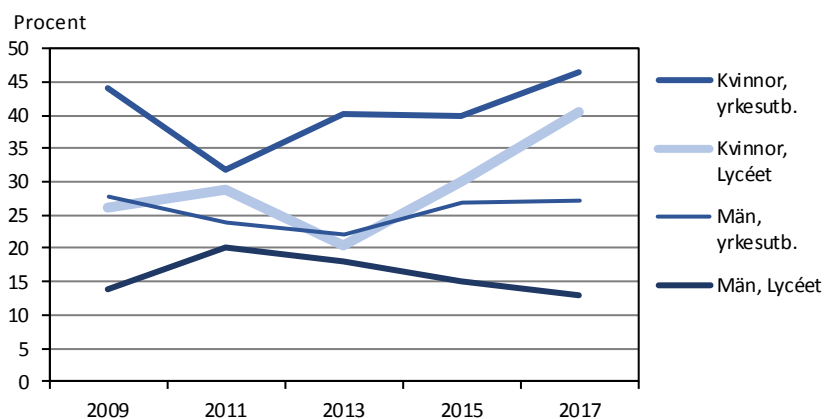
Mottagare av handikappförmåner enligt sjukdom 2018

Källa: FPA

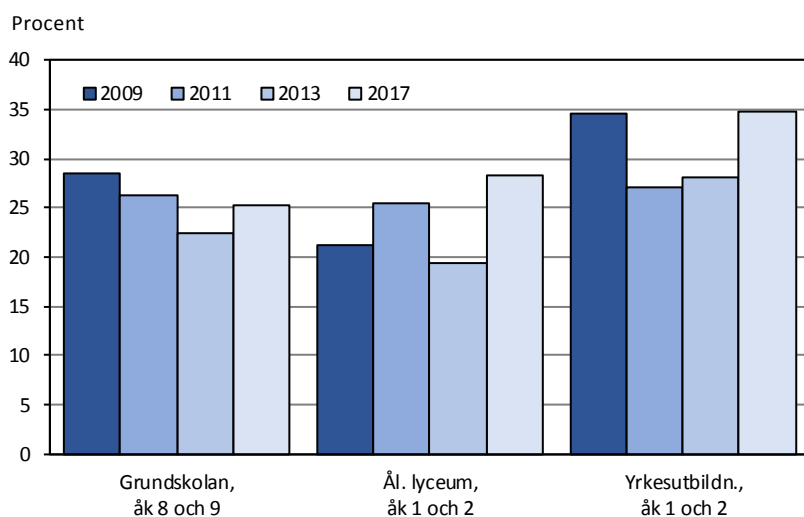
5 Barn och ungas hälsa

Andel studerande i årskurs ett och två på gymnasienivå som upplever sitt hälsotillstånd som medelmåttigt eller dåligt 2011–2017

Källa: Hälsa i skolan (LR's hemsida samt Institutet för hälsa och välfärd)

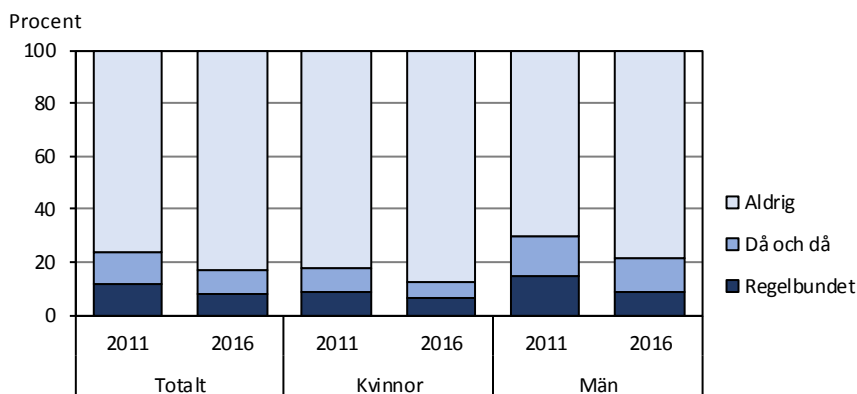
Andel elever som upplever sitt hälsotillstånd som medelmåttigt eller dåligt 2009–2017 efter utbildningsnivå

Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL), Hälsa i skolan

6 Befolkningens levnadsvanor

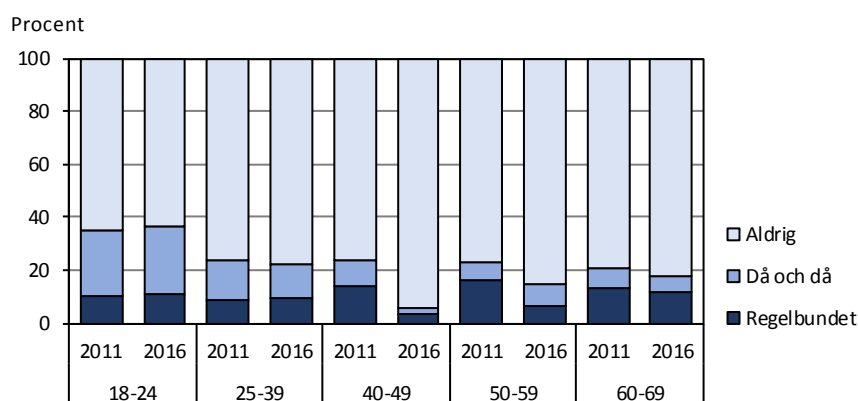
Rökning efter frekvens och kön 2011 och 2016

Källa: ÅSUB

ÅSUBs enkätundersökningar visar att rökandet har minskat från 2011 till 2016. Av de som har fyllt 65 har över hälften någon gång rökt dagligen, men endast en mindre del har fortsatt att röka på äldre dagar.

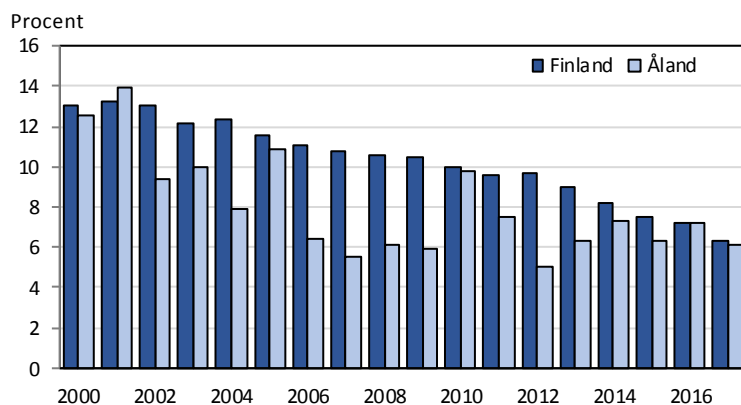
Rökning efter frekvens och personens ålder 2011 och 2016

Not: Det fanns mycket få svarande i kategorin 40–49 år 2016.

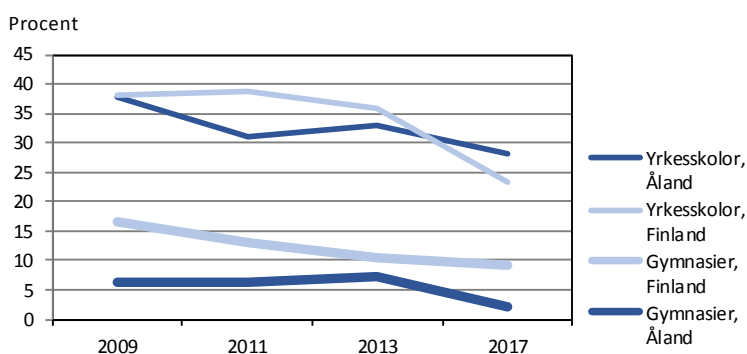
Källa: ÅSUB

Andel kvinnor som rökt efter den första trimestern av graviditeten 2000–2017, procent av alla föderskor

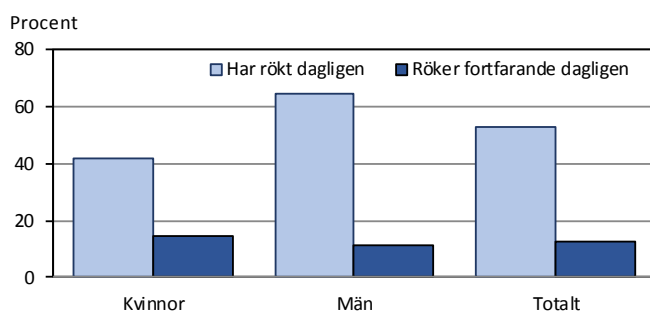
Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL)

Andel av de studerande i årskurs ett och två vid yrkesskolor och gymnasier som röker dagligen 2009–2017

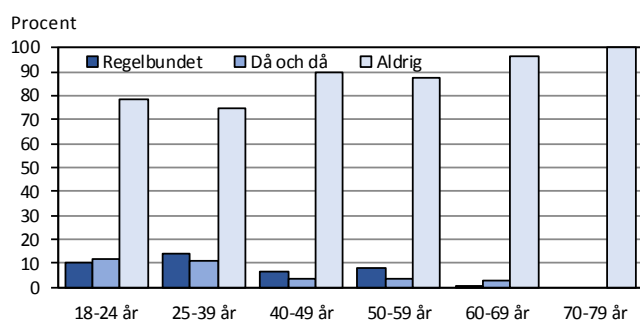
Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL)

Regelbunden rökning bland personer 65 år eller äldre 2016

Källa: ÅSUB

Snusning efter frekvens och personens ålder 2016

Källa: ÅSUB

Alkohol-, tobaks- och visst drogbruk samt penningspelande efter kön på Åland 2016, procent

	Totalt	Kvinnor	Män
Alkoholbruk motsvarande högkonsumtion	34,3	22,6	45,8
Tobaksbruk (regelbundet)	7,7	6,4	9,0
Snusande (regelbundet)	7,1	1,4	12,7
Bruk av cannabis, hasch o. marijuana under de senaste fem åren	4,4	3,2	5,5
Penningspelande under de senaste tolv månaderna	52,3	48,3	56,2

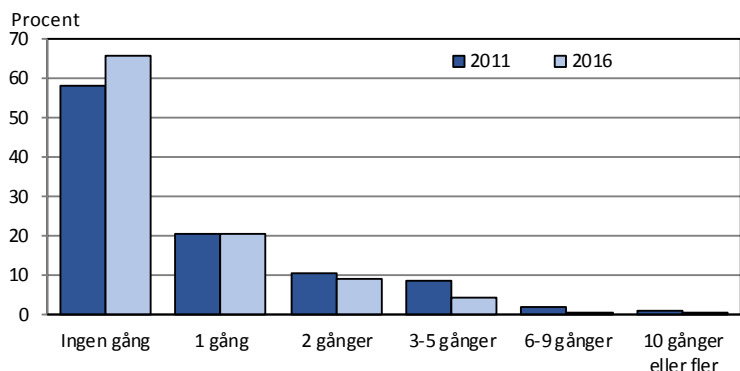
Not: Högkonsumtion motsvarar sex alkoholportioner eller mera under ett och samma tillfälle (under de senaste 30 dagarna).

Källa: ÅSUB

Rökandet bland ungdomar i gymnasieålder visar en sjunkande trend. Skillnaderna är dock väldigt stora mellan de som studerar i Ålands lyceum och de som går en yrkesutbildning. Bland den äldre befolkningen har över 60 procent av männen och drygt 40 procent av kvinnorna någon gång rökt dagligen. Numera är andelen bara 10–15 procent. Snusande är rätt ovanligt och förekommer mest bland den yngre delen av befolkningen. Männerna ligger högre än kvinnorna både när det gäller stor

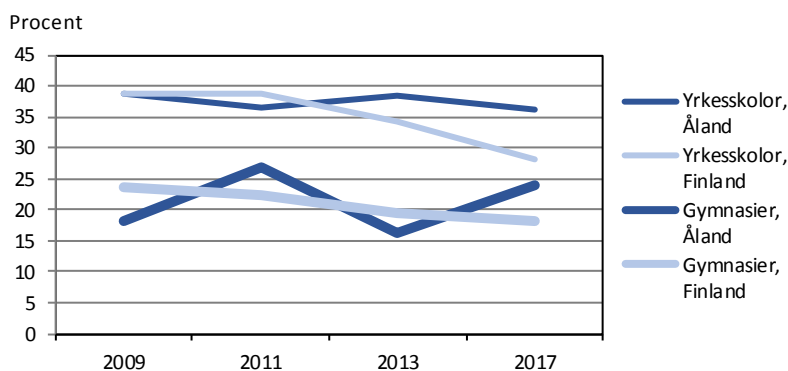
alkoholkonsumtion och nyttjande av tobak och snus liksom när det gäller bruk av droger och penningsspel.

Hög konsumtion av alkohol vid ett och samma tillfälle under de senaste 30 dagarna 2011 och 2016

Not: Högkonsumtion motsvarar minst sex alkoholportioner.
Källa: ÅSUB

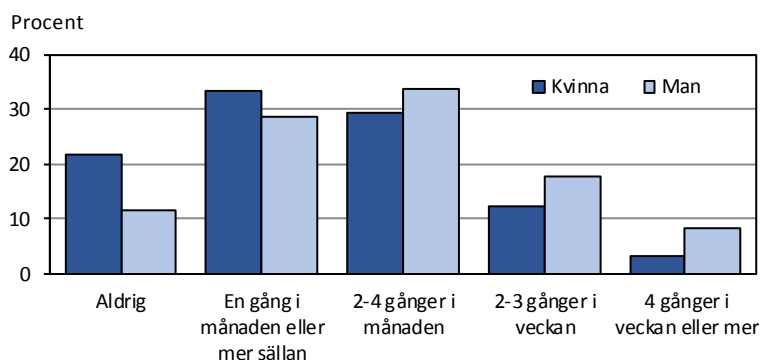
Andel av de studerande i årskurs ett och två vid yrkesskolor och gymnasier som är ordentligt berusade minst en gång per månad 2009–2017

Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL)

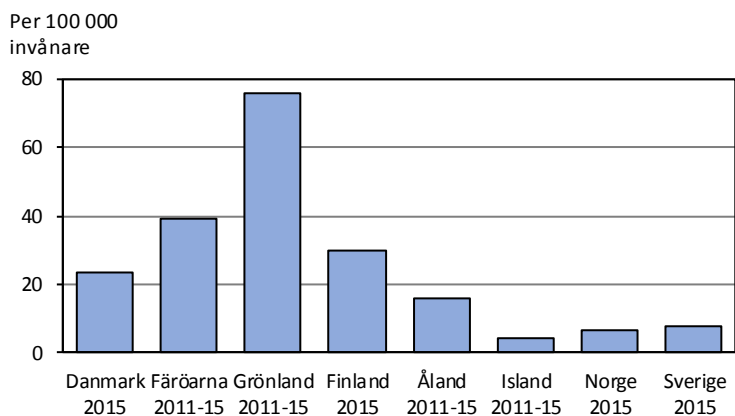
Också när det gäller alkoholkonsumtion finns det olikheter mellan Lycéet och Yrkesgymnasiet, men skillnaderna är mindre än för rökningen.

Alkoholkonsumtion bland personer 65 år eller äldre 2016

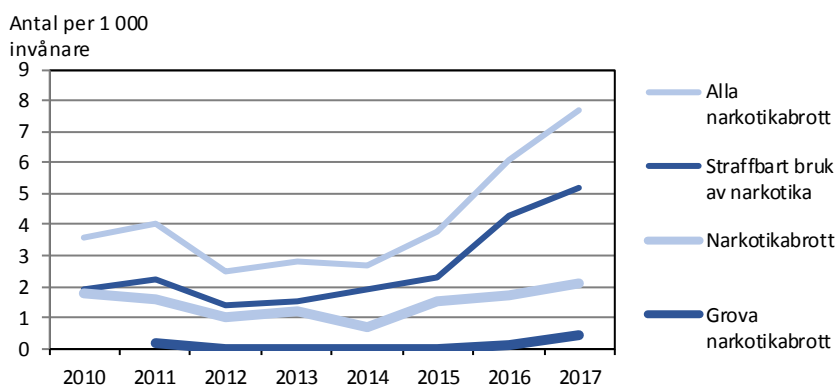
Källa: ÅSUB

Alkoholrelaterade dödsfall i Norden efter land 2015 per 100 000 invånare

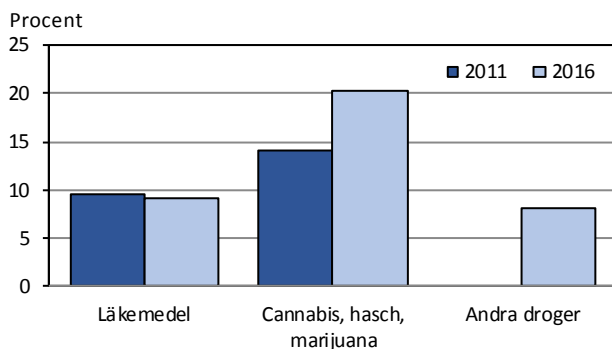
Källa: Nomesko

Narkotikabrott som kommit till polisens kännedom efter typ av brott 2010–2017, antal per 1 000 invånare

Källa: Institutet för hälsa och välfärd (THL)

Andelen 18–24-åringar som uppgett att de använt vissa rusmedel minst en gång de senaste fem åren efter rusmedel och åldersgrupp

Källa: ÅSUB

7 Olycksfall och arbetsskador

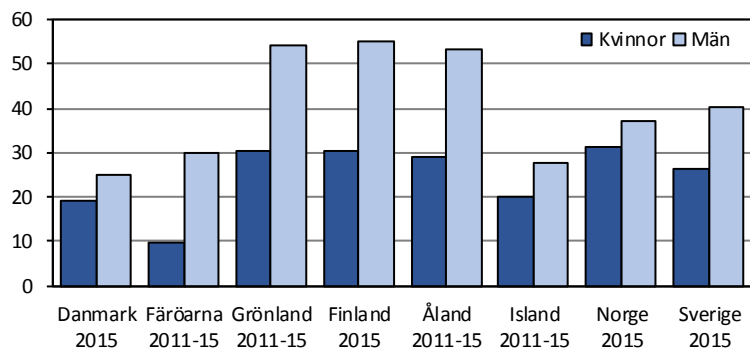
Olycksfall och arbetsskador 2014–2017

Typ av skada	2014	2015	2016	2017
Totalt	620	739	692	680
Arbetsolycksfall	429	536	474	491
Trafikskada	190	202	217	189
Yrkessjukdom	1	1	1	-

Källa: Ålands hälso- och sjukvård

Dödsfall vid olyckor i Norden efter kön och land 2015, per 100 000 invånare

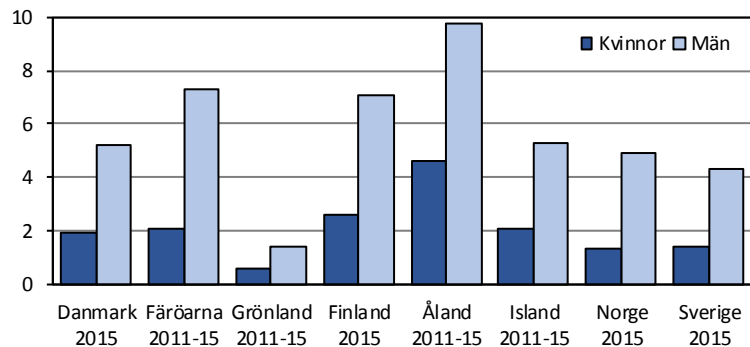
Dödsfall per
100 000
invånare

Källa: Nomesko

Dödsfall vid trafikolyckor i Norden efter kön och land 2015, per 100 000 invånare

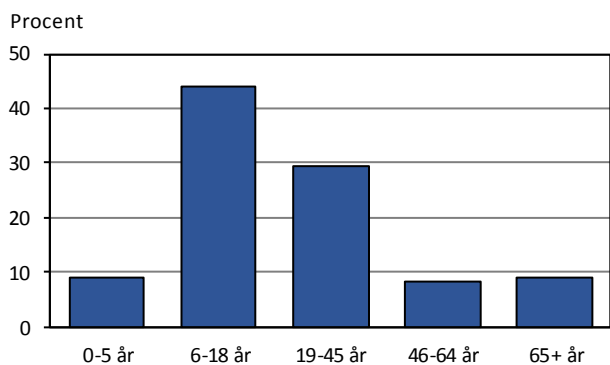
Dödsfall per
100 000
invånare

Källa: Nomesko

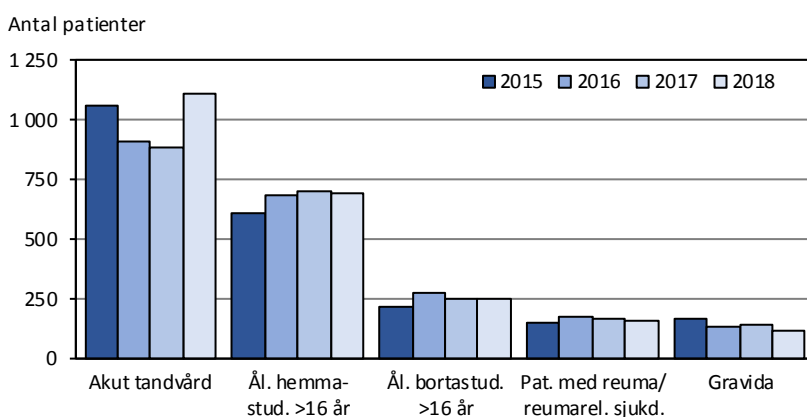
8 Tandvård

Tandvård inom ÅHS 2018, andel besök efter åldersgrupp

Källa: Ålands hälso- och sjukvård

Tandvård inom ÅHS, patienter i prioriterade grupper 2015–2018

Källa: Ålands hälso- och sjukvård

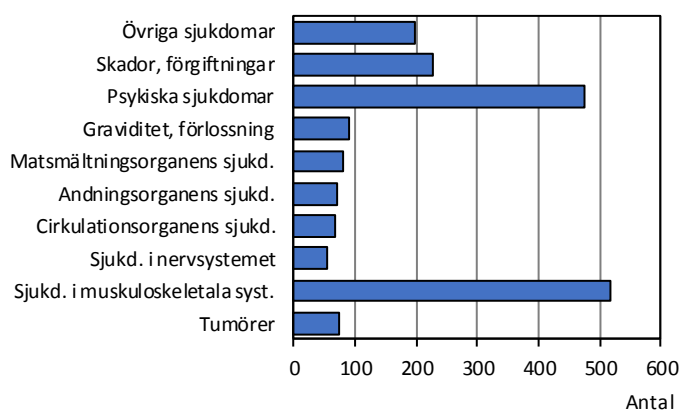
Mottagare av sjukvårdsersättning för tandläkararvoden 2018

Vårdtyp	Åtgärder
Totalt	45 875
Undersökningar	9 014
Preventiv vård	3 088
Behandling av tandlossningssjukdomar	3 543
Fyllningsterapi	12 536
Rotfyllning av tand	1 855
Bettfysiologisk behandling	1 931
Övriga åtgärder i munnen och på tänderna	162
Kirurgiska ingrepp i läppar, tänder, käkar, mun och svalg	2 380
Anestesiåtgärder	4 165
Besökstyper	1
Intyg, recept och utlåtanden	38
Granskning av munnens o. tändernas hälsotillstånd av munhygienist	540
Preventiv munhälsovård utförd av munhygienist	31
Parodontologisk primärvård utförd av munhygienist	6 388
Anestesiåtgärder utförda hos munhygienist	203

Källa: FPA

9 Vårdstatistik och ersättningar

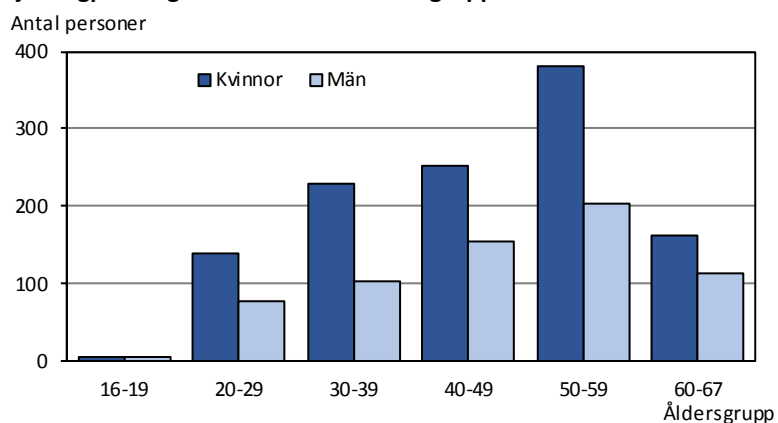
Inledda sjukdagpenningperioder efter sjukdomshuvudgrupp 2018

Källa: FPA

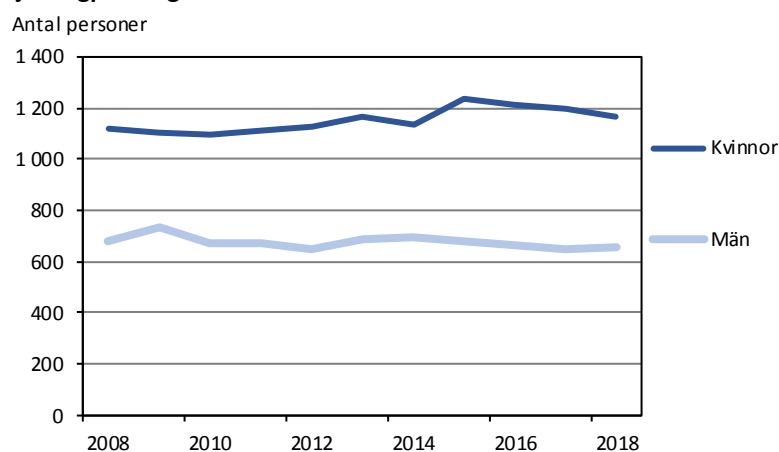
Psykiska sjukdomar samt sjukdomar i rörelseorganen är de största orsakerna till sjukskrivningar. Kvinnor är mera sjukskrivna än män i alla åldersgrupper. Även när det gäller sjukpensioner står kvinnorna för en större andel. Detta gäller dock främst från 55 år och uppåt, medan könsfördelningen bland de sjukpensionerade är jämnare i yngre åldrar.

Sjukdagpenningar efter kön och åldersgrupp 2018

Källa: FPA

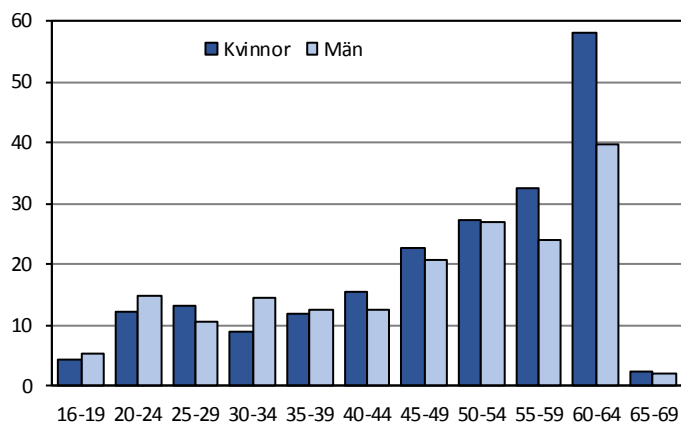
Sjukdagpenningar efter kön 2008–2018

Källa: FPA

Mottagare av sjukpensioner efter åldersgrupp och kön 2014–2018, årsmedeltal

Antal mottagare

Källa: FPA

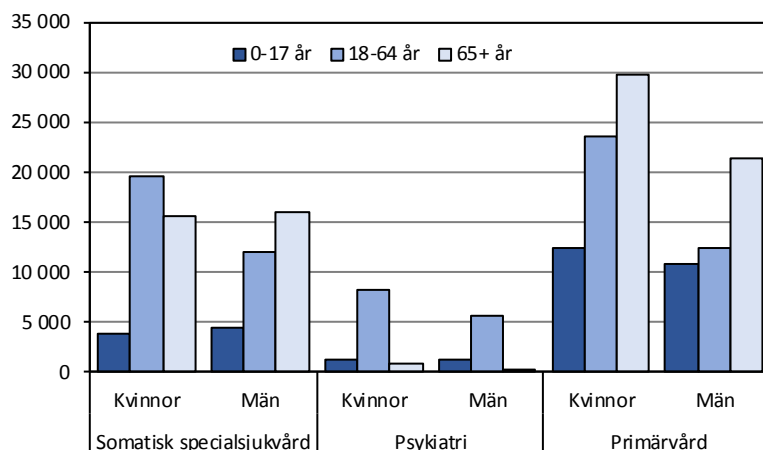
Ålands hälso- och sjukvård, besök på polikliniker och mottagningar 2018

Enhet	Totalt	Kvinnor	Män
Totalt	199 026	115 151	83 875
Somatisk specialsjukvård	71 349	39 107	32 242
Akut	10 015	4 950	5 065
Barn- och ungdom	3 792	2 070	1 722
BB-gyn	5 586	5 482	104
Kirurgi	10 593	4 856	5 737
Medicin	31 867	16 850	15 017
Ögon	4 518	2 576	1 942
Öron, näsa, hals	3 423	1 736	1 687
OP-, anestesi- och IVA-kliniken	1 555	587	968
Psykiatri	17 590	10 390	7 200
Primärvård	110 087	65 654	44 433
Sjukvård	49 238	28 315	20 923
Hemsjukvård	29 949	17 916	12 033
Övrigt	30 900	19 423	11 477

Källa: Ålands hälso- och sjukvård

ÅHS, mottagningsbesök efter ålder och kön 2018

Antal besök

Källa: Ålands hälso- och sjukvård

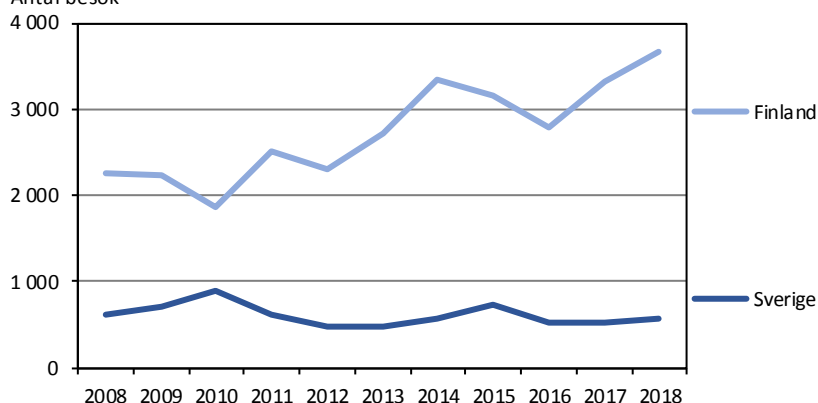
Ålands hälso- och sjukvård, vårdavdelningsverksamhet efter basenhet och kön 2018

Enhet	Patienter		Vård dagar		Vård dagar/patient	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Specialsjukvård totalt	2 467	1 877	13 905	12 546	5,6	6,7
Somatisk spec.sjukvård	2 392	1 780	12 371	10 826	5,2	6,1
Akut	191	147	128	92	0,7	0,6
Intensivvård	-	-	162	313
Barn- och ungdom	165	240	326	622	2,0	2,6
BB-gyn	555	-	1 405	-	2,5	-
Kirurgi	626	589	2 215	2 125	3,5	3,6
Medicin	855	804	8 135	7 674	9,5	9,5
Psykiatrisk vård	75	97	1 534	1 720	20,5	17,7

Källa: Ålands hälso- och sjukvård

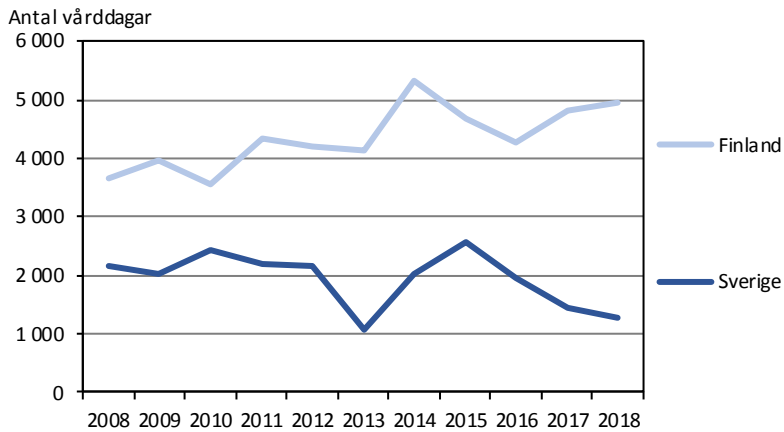
Remitterad vård utanför Åland 2008–2018, antal besök

Antal besök

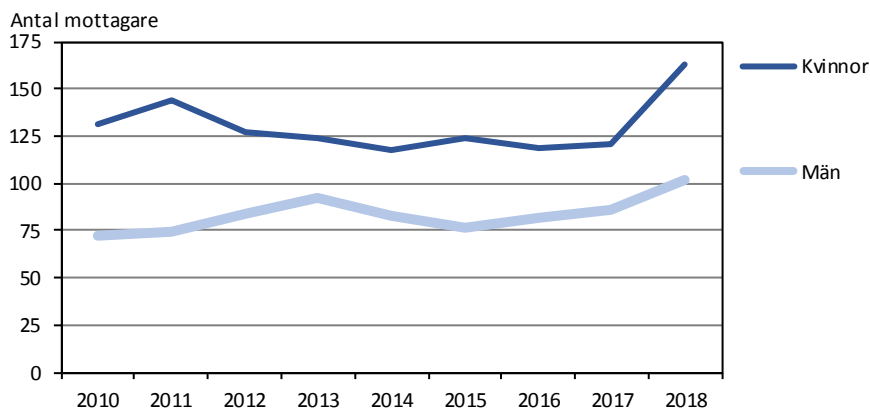
Källa: Ålands hälso- och sjukvård

Remitterad vård utanför Åland 2008–2018, antal vårddagar

Källa: Ålands hälso- och sjukvård

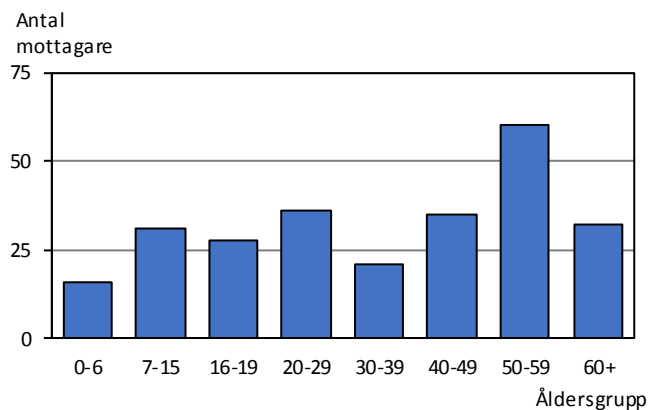
Mottagare av rehabiliteringstjänster 2010–2018

Källa: FPA

FPA-rehabiliteringen syftar till att upprätthålla och förbättra klientens arbets-, studie- och funktionsförmåga. Som grund för behovet av rehabilitering ska en sjukdom, skada eller funktionsnedsättning konstateras.

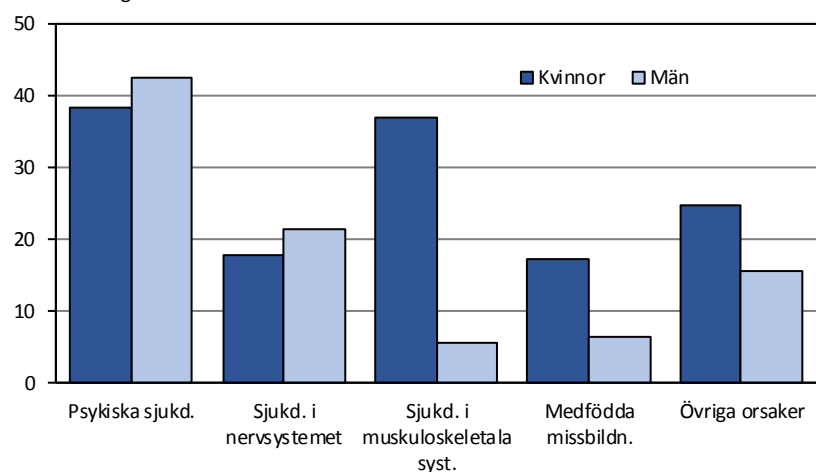
Mottagare av rehabiliteringstjänster efter ålder 2018

Källa: FPA

Mottagare av rehabiliteringstjänster efter sjukdom 2014–2018

Antal mottagare

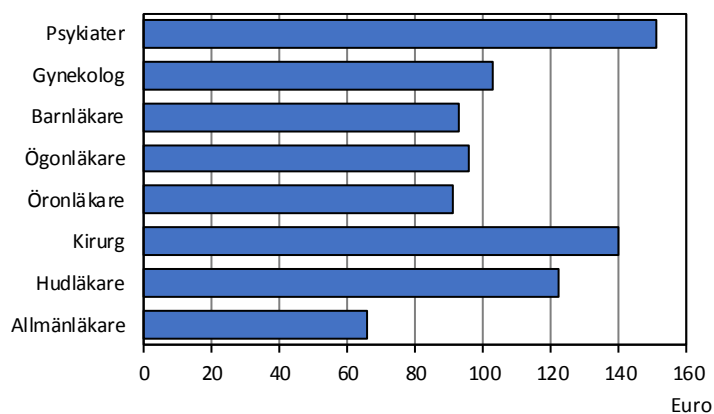
Källa: FPA

Mottagare av sjukvårdsersättning för resor 2008–2018

	Ambulans	Helikopter	Taxi	Egen bil	Annat färdm.
2008	1 402	74	602	251	443
2010	1 287	54	557	215	507
2012	1 020	68	869	384	111
2014	1 008	72	772	139	388
2016	1 089	63	95	87	999
2018	1 220	90	182	72	845

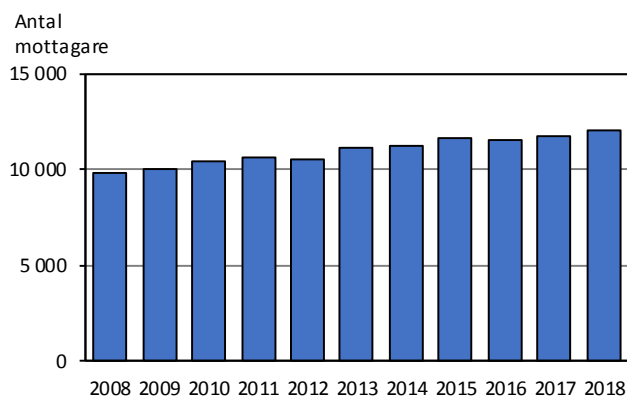
Källa: FPA

De genomsnittliga avgifterna hos privata läkare 2010–2018, euro efter vårdspecialitet

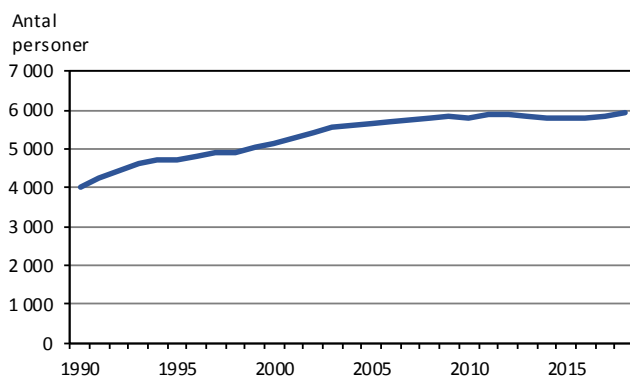
Källa: FPA

Antal mottagare av sjukvårdsersättning för tandläkararvoden 2008–2018

Källa: FPA

Personer som beviljats läkemedlersättningar 1990–2018

Källa: FPA

10 Hälsöfrämjande åtgärder inom Landskapet Åland

Det förebyggande och hälsobefrämjande folkhälsoarbetet bedrivs inom alla samhällssektorer. I utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland och särskilt i de strategiska utvecklingsmålet 1 "välståndande människor vars inneboende resurser växer" och i utvecklingsmålet 2 "alla känner tillit och har möjlighet att vara delaktiga i samhället" samt i delmålen till dessa lyfts grunderna för folkhälsa och välfärd. Folkhälsa och välfärd kan sägas vara integrerade. För att uppfylla målsättningarna har och kommer landskapsmyndigheter, kommuner, tredje sektor, näringsliv och medborgare genom bärkraft.ax att engageras i färdplansarbetet för att identifiera strukturella hinder, formulera åtgärder och prioritera bland åtgärderna fram till år 2030. Arbetet med färdplanerna innebär även att lagstiftningsanalyser görs och behovet av att reformera lagstiftningen. Endast en mindre, om en viktig del, av det förebyggande arbetet sker inom hälso- och sjukvården.

Hälso- och sjukvården

Landskapsregeringen operationaliserar den offentliga hälso- och sjukvården genom myndigheten Ålands hälso- och sjukvård. Ett övergripande mål har varit att garantera en god tillgänglighet till hälso- och sjukvård samt främja det förebyggande arbetet och stärka folkhälsan. Även om ökad självfinansiering genomförts har särskild hänsyn till de mest utsatta och till barns och ungdomars tillgång till vård tagits. Målsättningen har varit att sjukvårdskostnaderna för den enskilde får inte bli avgörande för om man söker vård eller inte. Därför har högkostnadsskydden reformerats och inkomstbundna högkostnadsskydd införts. Åtgärder av det här slaget stöder på ett allmänt plan folkhälsan. Generellt har lagtinget genom resurstilldelning möjliggjort en väl fungerande offentlig hälso- och sjukvård. Myndighetens arbete rapporteras närmare i dess verksamhetsberättelser.

Screening

Utvidgning av screening har varit aktuellt inom landskapet och även privata aktörer har varit villiga att utföra screeningar. Den stegvis utökade mammografiscreeningen har resulterat att flera nya fall av bröstcancer hittas i ett allt tidigare skede med bättre vårdresultat och överlevnad. Prostatacancer screening görs inom personalhälsovården och tarmcancer screening startar hösten 2019.

Sprututbyte

Landskapsregeringen finansierade inledningsvis sprututbytesprojektet. Projektet startade 2017 och har avslutats 2018 och programmet har nu införlivats i ÅHS verksamhet. Syftet är att förebygga smittsamma sjukdomar, erbjuda bättre vård med låg tröskel till personer som använder droger intravenöst.

Tandvårdsprogram

Landskapsregeringen har antagit ett tandvårdsprogram. Syftet har varit att utveckla tandvården ur ett jämlikhetsperspektiv. Ett flertal åtgärder genomförs successivt.

Hälsa i skolan

"Hälsa i skolan" undersökningen har genomförts i de åländska grundskolornas klasser 8 och 9 och bland första och andra årets studerande vid gymnasiet (lyceet) vartannat år sedan 2005, och dessutom i yrkesläroanstalternas första och andra årskurs från och med år 2009. Enkäten innehåller över 200 frågor som presenteras elektroniskt på THL:s sidor. Enkätresultat beskriver ungdomarnas välbefinnande med 42 indikatorer som har delats in i fem grupper: levnadsförhållanden, skolförhållanden, upplevd hälsa, hälsovanor och erfarenheter av elev- och studerandevården. Enkäten utgör ett underlag för skolans och hälsovårdens arbete för elev- och studerandehälsan.

Klamydia

Det förebyggande arbetet mot förekomsten av klamydia har fortsatt. På Åland kan man själv enkelt och anonymt via webbplatsen klamydia.ax kunnat beställa ett test för klamydia. Verksamheten har legat nere en tid men kommer att återupptas.

Ålands handlingsprogram mot riskbruk och missbruk 2017–2020

Ålands handlingsprogram mot riskbruk och missbruk 2017–2020. Den övergripande målsättningen för landskapets ANDTS-politik är att förebygga och begränsa de negativa fysiska, psykiska och sociala effekterna av ANDTS-bruk som hindrar människor från att leva ett hälsosamt, tryggt och meningsfullt liv. För att uppfylla den övergripande målsättningen krävs insatser på flera områden. Barn och unga är en prioriterad målgrupp i detta sammanhang. Ju tidigare ungdomar börjar använda rusmedel, desto större är risken att utveckla ett missbruk senare i livet

ANDTS handbok till landskapets skolor lanseras 2019. Handboken innehåller riktlinjer för preventivt arbete och undervisning, skolornas åtgärdsplan, översikt av lagstiftning gällande ANDTS frågorna, kontaktuppgifter och färdiga mallar som stöder ANDTS planering och dokumentation.

Tobakskampen

Ålands landskapsregering har ställt upp målet att Åland skall vara tobaksfri år 2040 (mindre än 2 % av befolkningen använder tobaksvaror). Tobakskampen var ett 5 årigt projekt som planerades tillsammans med ÅHS och landskapsregeringen och avslutades 2018. ÅHS kommer att fortsätta verksamheten Tobakskampen och avlönar en professionell tobaksavvänjare på 50 % av heltid. Mottagningen är för vuxna som vill bli tobaksfria och under projekttiden blev många personer tobaksfria.

Tobakskampen fas 2

I Tobakskampens anda fortsätter ett 3 årigt projekt (2019–2021). Detta är fortsättning på det första projektet men målgruppen är ungdomar, speciellt i gymnasieskolorna, och samhälle där flera samarbetspartners behöver engageras. Arbetsplatser och organisationer behöver hjälp med att verkställa tobaksfrihet vilket leder till att arbetstagarna blir tobaksfria, kanske även på fritid.

Tobaksfri Duo

Tobaksfri Duo är Folkhälsans 3 åriga projekt som finansieras med PAF -medel. Den är riktad mot skolbarnen. Skolbarnen gör ett avtal med en tobaksfri förälder och skolan och förbinder sig att vara tobaksfria. Tobaksfriheten belönas av olika priser och förmåner och projektet har fått mycket stor popularitet bland ungdomarna.

Tobaksfria kommuner/arbetsplatser

Allt flera kommuner har blivit rökfria och antalet tobaksfria kommuner är 8 för tillfället. Självstyrelsegården och Ålands museum blev rökfria arbetsplatser från 1.11.2017. Under ANDTS programtid planeras att hela landskapsregeringen, inklusive fristående myndigheter skall bli tobaksfria arbetsplatser. Landskapets alkohol- och drogpolicy har uppdaterats 2017.

Spelmissbruk

Lotteriinspektionen har från år 2017 följt upp PAF:s redovisning av åtgärder som genomförts för att minska spelmissbruk och sociala problem. Åtgärderna är införda i verksamhetsplan och tillsyn genomförs årligen enligt landskapslag om lotterier (2016:11)

Suicidprevention

Landskapsregeringen har antagit ett program för suicidprevention. Programmet antogs 2019. Programmet innehåller suicidpreventiva åtgärder för ett flertal aktörer inom olika samhällssektorer.

Projekt Äldres psykiska ohälsa

Genom projekt Äldres psykiska ohälsa har ett arbete pågått med att utveckla det förebyggande, stärkande och hälsofrämjande arbete kring äldres psykiska hälsa och utveckla formerna för det multiprofessionella samarbetet kring de individer som behöver mycket stöd. Under projekttiden har bla. ca 180 omsorg- och vårdpersonal erhållit utbildning i första hjälpen vid psykiska ohälsa-äldre, Mental Health First Aid. Projektet har utmynnat i en slutrapport med styrgruppens åtgärdsförslag.

Äldres delaktighet på Åland

I ett samarbetsprojekt mellan Ålands statistik- och utredningsbyrå, ÅSUB, och Högskolan på Åland, HÅ har ÅSUB Rapport 2017:4; *de äldres delaktighet på Åland* utarbetats vilken ger en fördjupad bild av förutsättningarna för de äldres deltagande i olika delar av samhällslivet på Åland och av hur de äldre upplever att delaktighet påverkar hälsan. Undersökningen klargjorde att äldres delaktighet är en viktig faktor ur ett folkhälsoperspektiv. Delaktighet möjliggör ett aktivt liv som bidrar till individens psykiska hälsa samtidigt som brist på delaktighet och inflytande kan leda till utanförskap, känsla av maktlöshet och psykisk ohälsa t.ex. i form av ensamhet och social isolering.

Äldrelag för Åland

Landskapsregeringen har utarbetat ett förslag till "äldre lag" för Åland. Lagens tyngdpunkt ligger på att kommunerna och Ålands hälso- och sjukvård i allt större utsträckning ska satsa på tidiga och förebyggande insatser till den äldre befolkningen. Tjänster och service ska stöda den äldre befolkningens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand. Avsikten är att säkerställa att ÅHS och kommunen uppmärksammas om en äldre persons behov av nödvändig omsorg- och vård i de fall den äldre personen t.ex. inte själv har kapacitet att ta initiativ till att få behövlig service.

Socialvårdslag och sammanhängande lagstiftning

Landskapsregeringen har utarbetat ett förslag till landskapslag om socialvård. Tyngdpunkten i lagen är tidigt stöd och främjande av välfärd. Klientens egna inneboende resurser och behov ska stå i centrum. Den föreslagna lagen stadgar bla. om en förstärkt basservice för barn och unga och bestämmelser om social rehabilitering. ÅHS-lagen föreslås ändras så att om ett barnskyddsbehov beror på otillräckliga hälso- och sjukvårdstjänster så ska de som med tanke på barnets hälsa och utveckling är nödvändiga utan dröjsmål ordnas för barnet och hans eller hennes familj.